

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Jelena Kendel Čular

**SUDJELOVANJE DJECE U OBITELJSKOJ
MEDIJACIJI U EUROPSKOM KONTEKSTU –
PREGLED PRAKSI I ISTRAŽIVANJA**

Završni rad

Zagreb, 2026.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
POSLIJEDIPLOMSKI SPECIJALISTIČKI STUDIJ OBITELJSKE MEDIJACIJE

Jelena Kendel Čular

**SUDJELOVANJE DJECE U OBITELJSKOJ
MEDIJACIJI U EUROPSKOM KONTEKSTU –
PREGLED PRAKSI I ISTRAŽIVANJA**

Završni rad

Mentorica:

Prof. dr. sc. Branka Sladović Franz

Zagreb, 2026.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. PRAVNI OKVIR DJEČJE PARTICIPACIJE.....	2
3. TEORIJSKI OKVIR DJEČJE PARTICIPACIJE.....	7
4. OBITELJSKA MEDIJACIJA	14
5. PARTICIPACIJA DJECE U OBITELJSKOJ MEDIJACIJI U EUROPI	
5.1. Pregled istraživanja.....	19
5.2. Pregled praksi participacije djece u postupcima obiteljske	
medijacije.....	26
5.2.1. Hrvatska.....	26
5.2.2. Njemačka.....	28
5.2.3. Italija.....	29
5.2.4. Estonija.....	30
5.2.5. Norveška.....	31
5.2.6. Engleska i Wales.....	37
6. RASPRAVA O PARTICIPACIJI DJECE U OBITELJSKOJ MEDIJACIJI U	
EUROPI.....	40
7. PREPORUKE ZA RAZVOJ PARTICIPACIJE DJECE U OBITELJSKOJ	
MEDIJACIJI U HRVATSKOJ.....	44
SAŽETAK.....	47
ABSTRACT.....	48
LITERATURA.....	49
POPIS SLIKA.....	52
POPIS TABLICA.....	52
IZJAVA O AUTORSTVU.....	53

1. UVOD

Ovaj rad nastao je kao pokušaj jasnijeg definiranja prava i položaja djeteta u obitelji i društvu u situacijama razvoda ili razdvajanja roditelja. Motivacija za pisanje rada je dojam autorice kako su stručnjaci češće usmjereni na zaštitu prava roditelja nego na zaštitu prava djece. Taj dojam nastao je na osnovu desetogodišnjeg iskustva na poslovima zaštite prava djece u sustavu socijalne skrbi. Moguće je da je u osnovi lakša identifikacija sa osobama sličnijima nama samima (stručnjaci i roditelji se lakše poistovjećuju međusobno kao odrasle osobe sa sličnim ulogama, nego što će se stručnjaci poistovjetiti s pozicijom i emocijama djeteta). Moguće je i da stručnjaci nemaju dovoljno znanja o tome kako u svoj rad uvrstiti mišljenje djeteta ili nisu dovoljno upoznati sa samim konceptom prava djeteta i njegovim implikacijama ili da nemaju razvijene vještine komunikacije s djetetom u ovim okolnostima i slično. Autorica u samom radu prethodno navedene pretpostavke koje polaze iz njenih uvjerenja podvrgava procjeni analizirajući znanstvene dokaze i primjere dobre prakse u Hrvatskoj i Europi.

Cilj rada je opisati participaciju djece u obiteljskoj medijaciji u situacijama reorganizacije obitelji¹ i to iz nekoliko uglova: pravnog koji sudjelovanju djece daje legalnost, a odraslima obvezu; psihološko-sociološkog koji legalnosti daje životnost i smisao, te praktičnog – kako to izgleda u zemljama koje se aktivnije suočavaju s pitanjem participativnih prava djece u obiteljskim sporovima.

U početnom dijelu rada opisan je pravni i teorijski okvir dječje participacije. Zatim je detaljnije prikazana obiteljska medijacija te relevantni istraživački nalazi koji se odnose na (ne)sudjelovanje djece u postupku obiteljske medijacije. U nastavku rada opisane su europske prakse sudjelovanja djece u obiteljskoj medijaciji. Za prikaz su odabrane države koje imaju pravno regulirano i/ili makar

¹ Ovaj rad pretežito se bavi sudjelovanjem djece u obiteljskoj medijaciji koja se provodi tijekom razvoda bračnih partnera, razdvajanja izvanbračnih partnera te izmjena odluka o ostvarivanju roditeljske skrbi. Radi jednostavnosti termini poput razvod, razdvajanje i izmjena odluke o ostvarivanju osobnih odnosa s roditelje s kojim dijete ne živi u ovom radu se naizmjenično koriste, osim ako je naglašeno drugačije.

strukturirano sudjelovanje djece (Estonija, Norveška, Engleska i Wales), te države kod kojih pravna regulativa načelno dopušta ali ne obvezuje medijatore na uključivanje djece (Njemačka, Italija, Hrvatska). I konačno, u završnom dijelu predložene su smjernice temeljene na prikupljenim podacima a koje mogu doprinijeti jačanju participativnih prava djece u Hrvatskoj kako u postupku obiteljske medijacije tako i u drugim postupcima povezanim s obiteljskim re-organizacijama.

2. PRAVNI OKVIR DJEČJE PARTICIPACIJE

Temeljni dokument zaštite i promicanja dječjih prava je Konvencija o pravima djece (1997). O važnosti Konvencije govori činjenica da se radi o globalno najprihvaćenijem međunarodnom ugovoru na čijoj su izradi pravnici, psiholozi, pedagozi, nevladine organizacije, UNICEF² i stručnjaci za dječja prava radili 10 godina. To je prvi dokument koji uvodi koncept djeteta kao subjekta prava i partnera odraslima (Korać Graovac, 2009) što predstavlja ogroman društveni iskorak u vrijednosnom smislu, ali i ogroman izazov u praktičnom pogledu – kako *pomiriti* različita dječje prava, npr. pravo na obitelj, pravo na zaštitu i pravo na sudjelovanje? U nekim kontekstima odgovor na to pitanje je relativno jednostavan, npr. sudjelovanje djece u kreiranju školskih kurikulumu. U onim osobnijima, intimnijima poput razvoda i razdvajanja roditelja pitanje participacije djece u odlukama koje se donose je mnogo kompleksnije.

Pravno gledajući Konvencija ima pravnu snagu iznad zakona (Čulo Margaletić, 2017). Kad se govori o participativnom pravu djeteta najčešće se misli na članak br. 12 Konvencije:

² UNICEF – Fond Ujedinjenih naroda za djecu (eng. United Nations International Children's Emergency Fund)

Države stranke osigurat će djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te ih uvažavati u skladu s dobi i zrelošću djeteta. U tu svrhu, djetetu se izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe mora osigurati da bude saslušano u svakom sudbenom i upravnom postupku koji se na njega odnosi, na način koji je usklađen s proceduralnim pravilima nacionalnog zakonodavstva (Konvencija o pravima djeteta, čl.12.)

Međutim, pravo na sudjelovanje je zapravo skupina prava unutar Konvencije (uz skrbna i zaštitna prava) pri čemu ne postoji stručno-znanstveni konsenzus koja sve posebno izražena prava čine skupinu participativnih prava, ali se najviše autora slaže upravo oko čl. 12 (Širanović, 2017). Taj je članak promijenio pogled na dijete u smislu da dijete postaje nositelj prava spram kojeg države imaju dužnosti, a odrasli odgovornosti da stvore uvjete i uklone prepreke kako bi dijete koje je za to sposobno izrazilo svoje mišljenje koje se mora ozbiljno uzeti u obzir pri donošenju odluka koje ga se tiču. Europske države, potpisnice Konvencije, stoga su ovaj članak ugradile i u svoja nacionalna zakonodavstva. Važnost članka 12. Konvencije ogleda se i u tome što je participativno pravo djeteta istodobno i jedno od četiri načela Konvencije, uz pravo na nediskriminaciju, pravo na život, opstanak i razvoj, te načelo najboljeg interesa djeteta.

Konvencija nije popraćena obrazloženjima, ali dodatna tumačenja i *životnost* Konvenciji daju komentari Odbora za prava djeteta. Trinaest godina nakon donošenja Konvencije, 2009., Odbor je izdao Opći komentar broj 12, Pravo djeteta da bude saslušano. Realizacija najboljeg interesa djeteta mora uključivati glas djeteta (Committee in the Rights of the Child, 2009, prema Širanović, 2017; Čulo Margaletić, 2017).

Analiza pojmova članka br.12 Konvencije koji možemo koristiti kao svojevrсни prototip dječjih participativnih prava, uz uvažavanje komentara Odbora,

daje jasnije tumačenje i upute za postupanje odraslih u omogućavanju djeci da koriste svoja participativna prava (Korać Graovac, 2009):

- Radi se o pravu, ne obvezi djeteta i dijete o tome treba biti informirano.
- Nadležna tijela moraju utvrditi je li dijete sposobno samo oblikovati svoje mišljenje pri čemu treba krenuti od pretpostavke da jest, tj. dokazati da nije, a ne obratno.
- Ne postoji dobna granica s obzirom na postojanje mnoštva neverbalnih i verbalnih načina da se pribavi mišljenje djeteta već dob i zrelost djeteta treba procijeniti individualno.
- U ostvarivanju prava djeteta treba prvenstveno početi od načela da roditelji dobro skrbe za dijete, te primjena ovog prava roditelje ne bi smjela isključiti već uključiti.
- Postupci u kojima sudjeluju djeca moraju biti pristupačni i prilagođeni djetetu.
- Ukoliko dijete odluči samo izraziti svoje mišljenje, preporuka je da odluči i hoće li to biti izravno ili preko posrednika pri čemu je važan zadatak posrednika da dječje stavove prenese ispravno, pri čemu prednost treba dati izravnom sudjelovanju djeteta.
- Nacionalna zakonodavstva mogu prilagoditi zahtjeve vezane uz participativna prava djece, ali pritom djetetu ne smije biti uskraćeno pravo da bude saslušano.

Odbor za prava djeteta u Općem komentaru broj 12 (2009) naglašava da se pravo djeteta na izražavanje mišljenja odnosi na sve sudske i upravne postupke, uključujući i alternativne načine rješavanja sporova poput medijacije i arbitraže. U procesima koji se odnose na re-organizaciju obitelji, pravnu težinu participaciji djece daju i točka 51. i 52. Općeg komentara br.12. (2009, prema Sladović Franz i Branica, 2023) u kojima se obrazlaže pravo djeteta da ga u situacijama razvoda i razdvajanja sasluša donositelj odluka.

Pet je nužnih koraka kako bi djeci bila osigurana participativna prava bez obzira radi li se o formalnim ili neformalnim postupcima u kojima sudjeluju djeca (Korać Graovac, 2009):

1. Priprema - dijete treba biti obaviješteno o svom pravu i načinima na koje to pravo može ostvariti ukoliko želi, kao i o posljedicama svojih izbora
2. Saslušanje – okruženje u kojem dijete ostvaruje svoje pravo treba biti poticajno i prilagođeno djetetu što se odnosi i na fizičko okruženje kao i na osobine odraslih osoba koje su uključene u proces (socijalni radnik, psiholog, sudac, nastavnik), kao i na procesni dio za koji je preporuka da ima oblik razgovora, a ne davanja iskaza uz osiguranje povjerljivosti³
3. Procjena sposobnosti djeteta – za procjenu sposobnosti i zrelosti djeteta važno je da stručnjak ima odgovarajuća znanja iz razvojne psihologije. O procjeni u kojoj mjeri je dijete sposobno neovisno i razumno oblikovati svoje stavove ovisi i kolika važnost će biti dana njegovu mišljenju.
4. Povratna informacija o tome kakvo je značenje pridano stavovima/mišljenju djeteta – dijete mora dobiti povratnu informaciju o tome što je odlučeno te kako je njegovo mišljenje utjecalo na odluku.
5. Djeci treba omogućiti postupak povodom primjene pravnih lijekova za zaštitu prava da budu saslušana – kako bi dijete moglo poduzimati pravne lijekove ono mora biti upoznato i s odlukom i s pravnim lijekovima koji su mu na raspolaganju⁴.

Konvencija prepoznaje djecu kao samostalne nositelje prava, ali istodobno naglašava važnost obitelji, odraslih i ograničenja djeteta koje proizlaze iz njegove dobi, zrelosti i sposobnosti da samostalno osigura provedbu prava (dualistička

³ Više o načelu povjerljivosti i razgovorima s djecom vs pravo na pošteno suđenje vidi na str.123 u Korać Graovac (2009)

⁴ Korać Graovac (2009) upozorava kako je ovaj zahtjev Odbora svojevrсна Pandorina kutija jer je hrvatski zakonodavni sustav nejasan po pitanju kad dijete samo iznosi svoje mišljenje, a kad je nositelj pravnih lijekova.

priroda Konvencije). Prava djece trebaju se tumačiti zajedno s odgovornošću roditelja, dobrobiti djeteta i njegovom zrelošću (Roberts, 2024).

Na razini Vijeća Europe usvojeni su i drugi dokumenti koji govore o pravu djeteta na sudjelovanje odnosno izražavanje mišljenja. Iako neobvezujući ti dokumenti su važni jer daju važnost poštivanju dječjih prava (Čulo Margaletić, 2017):

- Preporuka Parlamentarne skupštine Vijeća Europe 1639 (2003) o obiteljskoj medijaciji i ravnopravnosti spolova u kojoj se ističe kako bi u postupku obiteljske medijacije trebalo saslušati dijete ako se u prijedoru između stranaka želi doći do rješenja koje je zaista u njegovom najboljem interesu
- Smjernice za bolju implementaciju postojećih preporuka o obiteljskoj medijaciji i medijaciji u građanskopravnim stvarima u kojima se ističe suradnja država članica i tijela uključenih u postupak medijacije radi uspostave jedinstvenih kriterija procjene najboljeg interesa djeteta, uključujući i sudjelovanje djeteta u medijacijskom postupku
- Preporuka Vijeća Europe o pravima djece i socijalnim službama naklonjenim djeci i obiteljima iz 2011. godine koja navodi kako socijalne službe trebaju osigurati da se glas djeteta čuje, te da djeca trebaju biti osnažena u ostvarivanju svojih prava
- Preporuka Vijeća ministara Vijeća Europe o sudjelovanju djece i mladih do 18 godina iz 2012. godine koja navodi kako je potrebno ukloniti sva ograničenja, zakonska i praktična, pravu djeteta da bude saslušano
- Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu naklonjenom djeci iz 2010. godine u kojima stoji kako poštovanje dječjih prava treba biti zajamčeno u istoj mjeri u sudskom i izvansudskom postupku, te kako kad je to u najboljem interesu djeteta treba poticati alternativne načine rješavanja sporova, uključujući medijaciju.

3. TEORIJSKI OKVIR DJEČJE PARTICIPACIJE

Iza participativnih prava djeteta stoji dug i zanimljiv društveni proces. Konvencija o pravima djeteta nije samo plod dobrih i moralnih namjera nekoliko istomišljenika, već rezultat istraživačkih napora, novih saznanja o dječjem razvoju i društvenih promjena.

Odnos odraslih prema djeci proizlazi iz njihova znanja o djeci. Dugo vremena se na djecu gledalo kao na „nedovršene odrasle“, vlasništvo roditelja, pasivne primatelje odgoja. Stoga se i odnos odraslih prema djeci temeljio na skrbi, zaštiti i disciplini.

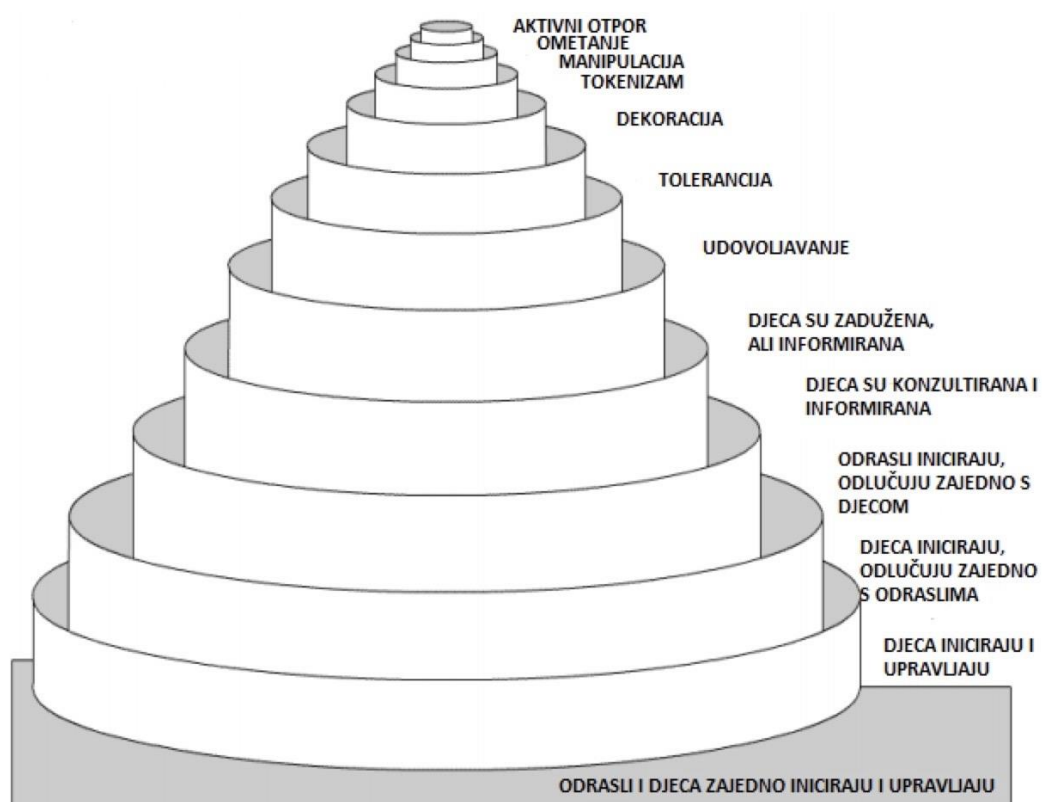
U 20. stoljeću dolazi do relevantnih otkrića u razvojnoj psihologiji koja su počela mijenjati dotad uvriježeno mišljenje o dječjim sposobnostima. Istraživanja Piageta, Vygotskog i Bowlbyja (Vasta, Haith i Miller, 1997) pokazala su da su djeca aktivni sudionici vlastitog razvoja, sposobna za razumijevanje, komunikaciju i emocionalne odnose čime su dali znanstvenu osnovu participativnim pravima djece u Konvenciji.

Osvještavanju, a potom i institucionaliziranju dječjih prava doprinijele su i društvene promjene: razvoj pokreta za ljudska prava nakon Drugog svjetskog rata, osnivanje organizacije Ujedinjenih naroda i donošenje Opće deklaracije o ljudskim pravima. Društveni pokreti 60-ih i 70-tih donose daljnje jačanje pokreta za prava ranjivijih skupina: žena, manjina, osoba s invaliditetom pa se geslo „Ništa o nama bez nas“ počinje primjenjivati i na djecu. Društvo je oduvijek imalo tendenciju zaštite slabijih, ali prijašnja uređenja su to radila na način da su slabijima oduzimala moć. Pokreti za ljudska prava ljudima priznaju sposobnosti, nude autonomiju i podršku umjesto puke pomoći.

Pravo na participaciju je univerzalno – odnosi se na svu djecu i na sve životne kontekste djece, pri čemu način primjene ovisi o području primjene (Korać Graovac, 2009). Participaciju djece treba promatrati kao (razvojni) proces – dijalog djece i odraslih temeljen na međusobnom poštovanju. Razvojni u smislu da mišljenje djece treba promatrati i uvažiti u skladu s njihovim razvojnim

razdobljem, ali i u smislu da je i sama dječja participacija razvojna – mijenja se i razvija razvojem djeteta, ali i samog društva.

Participaciju možemo promatrati i kao kontinuum ovisno o količini kontrole koju u tom dijalogu drže djeca odnosno odrasli (Širanović, 2017). Postoji nekoliko modela participacije djece i mladih koji se dijele na hijerarhijske i nehijerarhijske. Nehijerarhijski modeli dječje participacije razvili su se kao kritika hijerarhijskim modelima koji impliciraju kako su prava djeteta zapravo odraz milosrđa odraslih jer metafora uspinjanja navodi na zaključak da su odrasli u poziciji moći i kontroliraju razinu dječjeg sudjelovanja. Također, hijerarhijski modeli mogu navesti na pogrešan zaključak kako su neki oblici sudjelovanja vrijedniji od drugih. S obzirom na temu ovog rada bit će prikazan nehijerarhijski model nazvan *Putovanje dječjom participacijom* Nandane Reddy i Kavite Ratna (2002, prema Širanović, 2017) i hijerarhijski model *Putevi do participacije* autora Harry Shiera (2001, prema Širanović, 2017). Iako hijerarhijski, ovaj model omogućuje (samo)procjenu praktičara i institucija koje rade s djecom što ga čini zanimljivim i razmjerno jednostavnim alatom u pozicioniranju praktičara ili institucije u poštivanju participativnih prava djece. Oba modela zapravo su adaptacije najutjecajnijeg modela participacije djece i mladih – Ljestvica participacije Rogera A. Harta (1992, prema Širanović, 2017).



Slika 3.1. Model *Putovanje dječjom participacijom* (Reddy i Ratna, 2001, prema Širanović, 2017:144)

Model nazvan Putovanje dječjom participacijom prikazan je u obliku stošca/putovanja, a polazi od toga da participacija nije napredovanje po razinama i jedan scenarij ne vodi nužno kompleksnijem obliku sudjelovanja. Dakle, umjesto o razinama autorice govore o 13 scenarija sudjelovanja djece koji opisuju načine na koje odrasli mogu uključivati djecu u odlučivanje i aktivnosti. Naglasak u ovom modelu je u razumijevanju uloge odraslih u poticanju sudjelovanja djece pri čemu ne postoji najbolji scenarij ili način participacije već su različiti scenariji prikladni u različitim situacijama. Ipak, autorice prepoznaju problematične oblike sudjelovanja odnosno lažno sudjelovanje djece i to u slijedećih 7 scenarija:

- Aktivni otpor – opiranje odraslih sudjelovanju djece iz različitih razloga, uključujući i namjeru zaštite djece

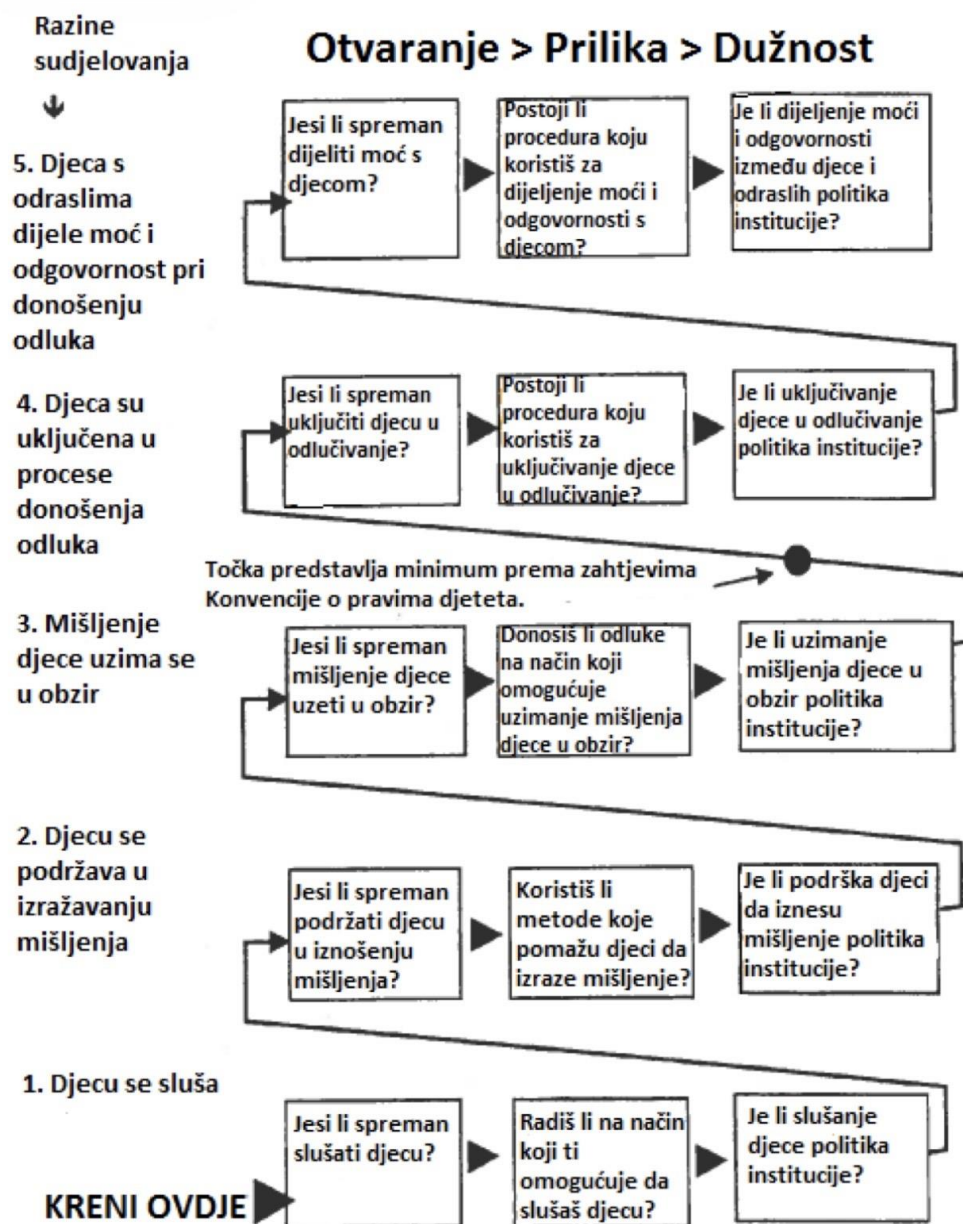
- Ometanje – blokiranje prilika za sudjelovanje djece, nenamjerno i namjerno sabotiranje, obeshrabrivanje dječjih pokušaja za sudjelovanjem
- Manipulacija – djeca su uključena, ali ne razumiju svrhu ni posljedice svog sudjelovanja, nemaju stvaran utjecaj
- Tokenizam – djeca su uključena samo simbolično, prividno imaju pravo na mišljenje, ali realno malo ili nimalo slobode da ga izraze (npr. članstvo u vijeću bez stvarne uloge)
- Dekoracija – djeca su uključena da uljepšaju događaj, nemaju nikakav utjecaj, niti prividan
- Tolerancija – odrasli se konzultiraju s djecom, najčešće jer su čuli od autoriteta da je to važno, ali ne pridaju stvarnu važnost tom procesu
- Udobavljanje – ponašanje odraslih koji sudjelovanje djece smatraju slatkim, osiguravaju djeci prostor za sudjelovanjem, ali njihov doprinos ne uzimaju ozbiljno u obzir.

Osim scenarija lažnog, prividnog sudjelovanja, Putovanje dječjom participacijom predviđa šest scenarija istinskog sudjelovanja djece:

- Djeca su zadužena, ali informirana (Poziv) – djeca imaju informacije o projektu i svom sudjelovanju, dodijeljena im je smisljena uloga, sudjelovanje je dobrovoljno
- Djeca su konzultirana i informirana (Konzultacije) – odrasli su voditelji projekta, djeca su savjetnici čije se mišljenje uzima u obzir i upoznata sa svrhom projekta
- Odrasli iniciraju, odlučuju zajedno s djecom (Zajedničko odlučivanje) – odrasli iniciraju projekt, ali djeca ravnopravno s njima odlučuju i sudjeluju
- Djeca iniciraju, odlučuju zajedno s odraslima – ideje dolaze od djece, odrasli odlučuju i sudjeluju ravnopravno s djecom

- Djeca iniciraju i upravljaju – djeca su samostalna u iniciranju i provedbi projekta, uloga odraslih je da podrže dječju inicijativu i pruže nužnu logističku podršku
- Odrasli i djeca zajedno iniciraju i upravljaju – djeca i odrasli su partneri s različitim ali dogovorenim ulogama što je moguće jedino kad su i djeca i odrasli osnaženi i odlučni zajedničkim snagama doći do cilja.

Harry Shier (2001) razvio je svoj hijerarhijski model Putevi do participacije kao praktičan okvir za uključivanje djece u organizacijama. Model se sastoji od pet razina sudjelovanja i tri stupnja predanosti participaciji djece (slika 3.2).



Slika 3. 2. Model *Putevi do participacije* (Shier, 2001, prema Širanović, 2017:142)

Pet razina sudjelovanja su:

1. Djecu se sluša – početak participacije: dijete ima priliku izraziti mišljenje
2. Djecu se podržava u izražavanju mišljenja – odrasli osnažuju djecu da budu sposobna izraziti mišljenje

3. Mišljenje djece se uzima u obzir – izraženo mišljenje djeteta utječe na odluke odraslih, stvarna participacija
4. Djeca su uključena u procese donošenja odluka – djeca i odrasli zajednički donose odluke
5. Djeca s odraslima dijele moć i odgovornost pri donošenju odluka – najviša razina participacije u kojoj djeca s odraslima dijele i moć, ali i odgovornost.

Na svakoj od razina, pojedinci ili organizacije, mogu biti različito predani participaciji djece (Širanović, 2017):

1. Stupanj otvaranja/otvorenosti – stupanj na kojem smo spremni razmotriti sudjelovanje djece
2. Stupanj prilika/mogućnosti – stupanj u kojem su zadovoljeni preduvjeti za participaciju (materijalni, vremenski, vještine)
3. Stupanj dužnosti/obveze – sudjelovanje djece je politika organizacije i kao takva ugrađena u sam sustav.

Kao što je i vidljivo sa slike 2., prema ovom modelu svaka razina participacije se križa sa svakim stupnjem predanosti. Pritom upravo mjesto križanja ilustrativno pokazuje razinu podrške pojedinca ili organizacije participaciji djece. Tako je uočljivo kako stupanj dužnosti na trećoj razini participacije zapravo predstavlja minimum poštivanja participativnih prava djece prema Konvenciji o dječjim pravima.

U području koji je tema ovog rada – poštivanje participativnih prava djece u obiteljskoj medijaciji, čini se kako su oba opisana modela primjenjiva. Naime, sudjelovanje djece u postupcima odraslih, što obiteljska medijacija u osnovi i jest, može se promatrati sa stajališta pojedinca – roditelja, djeteta, ali i sa stajališta prevladavajuće politike same organizacije (npr. Zavoda za socijalni rad, Suda) i društva jer participacija djece u obiteljskoj medijaciji nije izuzeta iz općenitog stava društva i društvenih organizacija prema sudjelovanju djece u stvarima odraslih. Današnji znanstveni, ali i praktični diskurs pomiče se s pitanja trebaju li djeca sudjelovati u obiteljskoj medijaciji na pitanja kako uključiti djecu u obiteljsku

medijaciju, a da pritom poštujemo i ostala Konvencijom zajamčena prava, kako operacionalizirati participaciju djece u obiteljskoj medijaciji (Sladović Franz i Branica, 2023). Analiza razina i scenarija dječje participacije u obiteljskoj medijaciji iz različitih europskih država, koje su opisane kasnije u tekstu, mogu doprinijeti boljem razumijevanju razine poštivanja prava djece na sudjelovanje u pitanjima koja ih se tiču. Štoviše, ovi modeli omogućuju definiranje ciljeva – na kojoj razini odnosno scenariju bi postupak obiteljske medijacije uopće trebao biti imajući u vidu da u ovom slučaju odgovornost za donošenje odluka mora biti na odraslima, a da se istodobno želi omogućiti neki oblik stvarne dječje participacije. Sasvim je jasno da najviša razina participacije iz Shierova modela kao niti scenarij u kojem djeca i odrasli zajedno iniciraju i upravljaju nisu poželjni kad je u pitanju sudjelovanje djece u pitanjima koja se odnose na re-organizaciju obitelji.

Kako osigurati poštivanje participativnih dječjih prava tijekom razvoda i razdvajanja roditelja? Razvod je period tijekom kojeg se u stresnom razdoblju donosi više odluka različite trajnosti i značaja pri čemu bi za svaku od njih trebalo odvojeno razmotriti mogućnosti i prava djece na participaciju (Sladović Franz i Branica, 2023).

4. OBITELJSKA MEDIJACIJA

Razvod i razdvajanje, te druge promjene obiteljske strukture i način ostvarivanja roditeljske skrbi su danas sve učestalije i tim je procesima zahvaćen sve veći broj djece. U Hrvatskoj je 2024. godine razvedeno gotovo 5000 brakova i taj je broj od 2020. godine relativno stabilan (Burić, 2025). Hrvatska je među zemljama EU s najnižom stopom razvoda (1,3 razvoda na 1000 stanovnika u 2024. godini). Međutim, u takvim analizama uglavnom izostaju podaci o broju prekinutih izvanbračnih zajednica s djecom.

Opisane promjene obiteljske strukture stresno su iskustvo za sve članove obitelji, a pogotovo za djecu, kojoj tako velike promjene u životu često dolaze

nenajavljene (Čulo Margaletić, 2017, Thornblad i Strandbu, 2018). Osjećaj da je sve što se događa van njihove kontrole, može imati značajne negativne posljedice na dječju prilagodbu. Razvod utječe na djecu, ali sam po sebi nije razlog lošije prilagodbe djece. Faktori povezani s roditeljskim razdvajanjem, poput razine konflikta i prilagodbe samih roditelja na razvod snažnije utječu na djecu. Ne postoji roditeljsko razdvajanje koje u nekoj mjeri nije obilježeno i međuroditeljskim sukobom. Djeca su u tim sukobima obično pasivni promatrači, ali što je sukob veći, veća je vjerojatnost da će se aktivnije uključiti (Sladović Franz i Branica, 2023).

Jedinstveno obilježje obiteljskih sukoba i sporova jest kontinuirani i međuovisni odnos odraslih koji se nalaze u sporu, a zauvijek su povezani kao roditelji (Fuller, 1971, prema Roberts, 2024). Prevedeno na svakodnevni život – roditelji se suočavaju s tim da s nekim koga vjerojatno više nikad u životu ne žele vidjeti trebaju nastaviti surađivati oko onog što im je najvrjednije – djece. Djeca se mogu promatrati istovremeno i kao uzrok spora, oružje u sporu, glavna žrtva spora i/ili najbolji razlog za okončanje spora (Davis i Roberts, 1988, prema Roberts, 2024). S obzirom na uvažavanje međuovisnosti članova obitelji, usmjerenosti na buduće dogovore, usvajanje vještina pregovaranja – obiteljska medijacija se sve više prepoznaje kao važna, ponegdje i primarna metoda rješavanja obiteljskih sukoba (Čulo Margaletić, 2017).

„Obiteljska medijacija profesionalna je intervencija kojom se nastoji olakšati sporazumno rješavanje sukoba i sporova među članovima obitelji“ (Sladović Franz i Branica, 2023:15). Za postupak medijacije nužno je da sudionici zadovolje tri osnovne pretpostavke (Sladović Franz, 2015). Prvo, sudionici moraju biti spremni na međusobnu suradnju, u početnoj fazi makar u minimalnom stupnju – „sjesti za isti stol“. Drugo, moraju biti dovoljno kapacitirani da mogu samostalno i neovisno donositi odluke (kompetentnost). I treće, moraju biti (pod)jednaki u razinama moći kako bi pregovaranje bilo uspješno i kako dogovori ne bi bili postignuti pod prisilom. Cilj postupka obiteljske medijacije nije samo postizanje sporazuma, već olakšavanje procesa donošenja rješenja koje može zadovoljiti

sve uključene strane. Procjena pretpostavki kao nužnog uvjeta za provođenje postupka odgovornost je medijatora i odnosi se na sve sudionike, pa i djecu ukoliko izravno sudjeluju u postupku.

Obiteljsku medijaciju od drugih sličnih postupaka rješavanja obiteljskih sukoba razlikuju načela provedbe. Također, načela osiguravaju i etično postupanje obiteljskog medijatora, a opisana su u međunarodnim i domaćim dokumentima, kao i u literaturi. Preporuka Vijeća Europe br. R(98)1 (prema Sladović Franz i Branica, 2023) navodi slijedeća načela: dobrovoljnost sudjelovanja, nepristranost i neutralnost medijatora, uvažavanje mišljenja sudionika (odlučivanje počiva na sudionicima) i povjerljivost postupka.

Dobrovoljnost se odnosi na slobodu sudionika da samostalno izaberu žele li uopće sudjelovati, kao i da tijekom postupka imaju slobodu donošenja odluka. U nekim državama ovo je načelo donekle kompromitirano zakonski propisanom obvezatnošću prisustvovanja strana u sporu barem prvom informativnom susretu obiteljske medijacije, odnosno sudjelovanjem u obiteljskoj medijaciji kao preduvjetu pokretanja parničnog postupka. Važno je naglasiti da ovi propisi ne utječu značajno na dobrovoljnost i imaju svrhu u omogućavanju sudionicima da u susretu s medijatorom donesu informiranu odluku o tome žele li sudjelovati ili ne. Naime, nijedan zakonski propis ne obvezuje sudionike da moraju donijeti sporazum u postupku obiteljske medijacije.

Nepriistranost i neutralnost su obilježja koja ulogu medijatora razlikuju od uloga drugih stručnjaka u alternativnim postupcima rješavanja sukoba. Neutralnost se odnosi na to da medijator nema osobni interes za postizanje određenog ishoda, dok se nepristranost odnosi na to da medijator uvažava perspektivu svih uključenih strana i ne favorizira niti jednu stranu. Ovo su načela s kojima medijatori zapravo imaju najviše izazova s obzirom da je medijacija pomažući proces u kojem neminovno sve strane utječu jedna na drugu (Ajduković 2012, Parkinson, 2011, prema Sladović Franz i Branica, 2023).

Uvažavanje mišljenja sudionika odnosi se na autonomiju sudionika u donošenju odluka (uključujući i odluku žele li sudjelovati u postupku) i zadržavanje

kontrole nad svojim životom. Ovo načelo direktno je povezano s jednim *nusproduktom* postupka obiteljske medijacije – osnaživanjem (Parkinson 2014, prema Sladović Franz i Branica, 2023). Medijator potiče sudionike da samostalno i autonomno donose odluke u skladu s potrebama i interesima svih uključenih i to koristeći različite tehnike koje sudionici mogu nastaviti i samostalno koristiti nakon postupka (traženje i dijeljenje informacija, analiza prednosti i nedostataka predloženih rješenja, balansiranje moći među sudionicima...).

I konačno, iznimno važno načelo je načelo povjerljivosti – obiteljski medijatori ne mogu biti svjedoci na sudu niti na bilo koji drugi način sudjelovati u drugim postupcima rješavanja roditeljskih sukoba. Ovo načelo osigurava sudionicima prostor privatnosti i sigurnosti kako bi nesmetano mogli iznositi sadržaje koji mogu biti relevantni za postizanje izvedivog dogovora. Ovo načelo odnosi se i na odnos između samih sudionika – u postupku medijacije nema tajni, individualnih susreta bez prisutnosti i znanja drugog sudionika. Ograničenja povjerljivosti odnose se na saznanja o ozbiljnoj prijetnji životu sudionika ili druge osobe ili sigurnosti djeteta koje je svaki medijator dužan prijaviti nadležnim službama.

Obiteljska medijacija je, iako u pravilu kratkotrajna intervencija, ipak proces, a ne čin. Proces u kojem članovi obitelji uz pomoć posebno educirane, nepristrane i neutralne treće osobe postavljaju nove osobne i obiteljske granice, istražuju najbolje moguće (nekad i najmanje loše) opcije za svakog od članova sustava, balansiraju između zadovoljenja tuđih i svojih potreba u emocionalno zahtjevnom periodu. Iako se, ovisno o sadržaju može voditi u nekoliko područja (briga za ostarjelog člana obitelji, odnosi roditelja i adolescenata, neplodnost i posvojenje,...), najučestalija je primjena obiteljske medijacije u pitanjima razvoda braka, tj. pitanjima koja proizlaze iz prekida (izvan)bračne zajednice (Sladović Franz, 2015) – distribucija brige o djeci, stvaranje plana o roditeljskoj skrbi, imovinska i financijska pitanja, modifikacija ranije donošenih dogovora,....

Razvod i razdvajanje su značajne životne promjene koje mogu biti praćene osjećajem gubitka (obitelji, planirane budućnosti, sigurnosti) i intenzivnim

neugodnim emoconalnim reakcijama svih članova obitelji. Uz to, odrasli imaju dodatan *teret* donošenja odluka za dobrobit djece. Takva emocionalno intenzivna faza zahtjevnja je za donošenja bilo kakvih, a pogotovo važnih odluka koje se odnose na buduću organizaciju obiteljskog života. Jedna od prednosti medijacije je što poštuje procesnu prirodu reorganizacije obitelji i omogućuje postizanje različitih sporazuma (Sladović Franz i Branica, 2023). Privremeni sporazum omogućuje roditeljima da isprobaju dogovore u praksi i da već na idućem susretu unesu promjene koje smatraju nužnima. Ovakav sporazum olakšava roditeljima i teret donošenja konačne odluke, a istovremeno omogućuje uspostavu neke vrste rutine i reda koji su važni prvenstveno djeci, ali i roditeljima. Etapni sporazum uvažava razvojne promjene koje nastaju i omogućuje roditeljima da unaprijed dogovore neke očekivane promjene (npr. produženje vremena boravka s roditeljem kako dijete raste, promjene koje se očekuju polaskom djeteta u školu,...). Kod ove dvije vrste sporazuma važno je prepoznati potencijalnu opasnost - koriste li ih roditelji sa svrhom zastoja u pregovorima ili dobivanja prednosti. I konačno, trajni sporazum donosi se kad se usuglase sve točke i procijeni da će dulje vrijeme odgovarati i djetetu i roditeljima.

Sudjelovanje djece u medijaciji nije primjenjivo samo na pitanja razdvojenog roditeljstva, već i na druga sporna pitanja u obitelji koja se tiču djece, npr. sukobi roditelja i adolescenata. Međutim, fokus ovog rada bit će specifična pitanja uključivanja djece u medijacijske postupke u situacijama razdvojenog roditeljstva.

I znanstveni i praktični diskurs odmakao se od pitanja „Trebaju li djeca sudjelovati?“ prema pitanju „Kada, kako i u kojim uvjetima?“ (Roberts, 2024). U kontekstu obiteljske medijacije postoje dva pristupa, modela, koji osiguravaju primjenu participativnih prava djeteta (Sladović Franz i Branica, 2023):

- Medijacija usmjerena na djecu
- Medijacija u koju su izravno uključena djeca

U prvom navedenom pristupu medijator ne razgovora izravno s djetetom već osnažuje roditelje za razgovor s djetetom. Svrha razgovora s djetetom je dvojak – dati djetetu nužne informacije o tome što se događa ili će se događati u obitelji i čuti mišljenje, želje i potrebe djeteta. Medijator može pomoći roditeljima da isplaniraju razgovor s djetetom sukladno dobi djeteta i specifičnostima obiteljskog konteksta.

Medijacija u koju su izravno uključena djeca je zahtjevnija i nužno ju je pomno pripremiti (Sladović Franz i Branica, 2023). Za dijete koje sudjeluje u medijaciji vrijede ista pravila kao i za ostale sudionike medijacije (procjena pretpostavki, pristanak djeteta na sudjelovanje, načela povjerljivosti, nepristranosti i neutralnosti medijatora). Medijator koji uključuje djecu mora imati dodatne vještine razgovaranja s djecom, te detaljno s roditeljima dogovoriti način i svrhu razgovora s djetetom.

5. PARTICIPACIJA DJECE U OBITELJSKOJ MEDIJACIJI U EUROPI

5.1. Pregled istraživanja

Razvod i razdvajanje su nedvojbeno „postupci koje se odnose na djecu“ pa je logično pretpostaviti poštivanje članka br. 12 Konvencije, barem od stručnjaka koji u bilo kojoj fazi sudjeluju u postupcima roditeljskog razdvajanja i promjena. Sve europske zemlje ratificirale su Konvenciju. Međutim, kako daju naslutiti i raniji odlomci – niti znanost niti praksa ne daju jednoznačne odgovore na pitanja o participaciji djece u promjenama obiteljske strukture, a posebice ne o sudjelovanju djece u obiteljskoj medijaciji.

Roditeljska ponašanja motivirana su najvećim dijelom željom za zaštitom djece. U periodu razvoda i razdvajanja roditelji se suočavaju s više stresnih događaja i pratećih neugodnih emocionalnih procesa istovremeno: strahovi vezani uz neizvjesnost i budućnost, sukobi među roditeljima, tuga zbog gubitka obitelji kakvu su željeli,... Navedeno su samo neki od zapravo normativnih

čimbenika koji smanjuju kapacitete za roditeljstvo u periodu reorganizacije obitelji. Roditelji često ne znaju što i kada reći djeci, a još češće je taj zadatak prepušten majkama (Parkinson, 2022, prema Sladović Franz i Branica, 2023). Djeca uglavnom vide i osjećaju roditeljski stres. Istraživanja pokazuju kako su, osim što roditelji štite djecu i sama djeca motivirana štititi roditelje (Thornblad i Strandbu, 2018). U stvarnom životu to znači da je moguće da po nekim pitanjima i brigama djeca neće biti potpuno iskrena prema roditeljima i roditelji će možda, potpuno nesvjesno, propustiti *primjereniji* način zaštite djece. Iako se stručnjaci uglavnom slažu oko toga da je za dijete najbolje kad ga informiraju i pitaju za mišljenje roditelji (Emery, 2003, prema Sladović Franz i Branica, 2023; Roberts, 2024), opravdano je pitati se vrijedi li to za sve situacije, svu djecu i sve roditelje koji se razvode. Roditelji prolaze kroz intenzivno emocionalno razdoblje, neka djeca su sklona skrivati osjećaje, misli i želje od roditelja kako bi ih zaštitili, pa se otvara pitanje u kojoj mjeri su roditelji tijekom razvoda u mogućnosti dosljedno prepoznati i zastupati najbolji interes djeteta.

Isključivanje djece iz komunikacije o promjenama u obitelji te nedostatak informacija mogu negativno utjecati na njihovu prilagodbu. Jasna, izravna i česta komunikacija djece i roditelja pa i o neželjenim, stresnim i teškim događajima kao što je razvod i razdvajanje zapravo pomaže djetetu da povрати sigurnost i razvije adaptivna ponašanja za prevladavanje teškoća (Dunn i Deater-Deckard, 2001; Kelly i Kisthardt, 2009, prema Sladović Franz i Branica, 2023). Istodobno, roditelji i drugi odrasli također dobiju jasniju sliku o tome kako je dijete i što mu treba (Birnbaum, 2017, prema Sladović, Franz i Branica, 2023). Iako neka istraživanja pokazuju kako deca žele biti uključena, pogotovo kad su u pitanju starija djeca (Smith i Gollop, 2001, prema Sladović Franz i Branica, 2023), za neku djecu uključenost u postupak donošenja odluka može biti dodatni teret u ionako teškoj situaciji (Thornblad i Strandbu, 2018).

Izravno uključivanje djece u obiteljsku medijaciju je rijetko u europskom kontekstu, pa su stoga i istraživanja malobrojna. Rezultati istraživanja iz ne-europskih zemalja su ograničeno primjenjiva na europski kontekst jer se nerijetko

radi i o bitno drugačijim društvenim sustavima. Roberts (2024) problematizira i sam termin „medijacije u koju su uključena djeca“ pojašnjavajući da se radi o terminu preuzetom iz Australije koja ima potpuno drugačije uređen sustav zaštite dječjih prava (npr. trenirane stručnjake, više-satne seanse, osigurana supervizija) koji nije preuzet.

Izravno uključivanje djece nije uobičajeno, čak i u sustavima gdje je obveza razmatranja uključivanja djece u medijacijski postupak jasno propisana. Medijatori koji direktno uključuju djecu u postupke češće su iznimka nego pravilo. Iako se medijacija u velikom stupnju odnosi na samo dijete i djetetov najbolji interes, u većini slučajeva to je „postupak bez djeteta i njegova mišljenja“ (Thornblad i Strandbu, 2018:186). Nespremnost medijatora na uključivanje djece u medijacijski proces može proizlaziti iz različitih profesionalnih uvjerenja i procjena. Dok neki smatraju da bi takav pristup mogao oslabiti roditeljski autoritet, drugi medijaciju promatraju kao proces usmjeren na pregovore između odraslih sudionika. Uz navedeno, određeni medijatori iskazuju i rezervu zbog procjene nedostatnih znanja i vještina potrebnih za neposredan rad s djecom (Pickar i Kahn, 2011, prema Sladović Franz i Branica, 2023).

Zagovornici izravnog uključivanja djece smatraju kako roditeljima u emocionalno zahtjevnom periodu razvoda može biti izazovno razlučiti vlastite od dječjih interesa (Sandberg 2012, prema Thornblad i Strandbu, 2018) pa izravno uključivanje djece smatraju važnim činom u ostvarivanju djetetova najboljeg interesa. Djeca su aktivno uključena u procese obiteljskih promjena i to kao oni na koje obiteljske promjene utječu, ali i kao oni koji i sami utječu na te promjene. Istraživanja koja u obzir uzimaju dječju percepciju re-organizacije obitelji pokazuju kako „dječja perspektiva nije samo perspektiva o djeci već dječje osobno viđenje“ (Thornblad i Strandbu, 2018:188). Slušanje djece može prevenirati i neka buduća sporna pitanja, tj. potencijalne nove sukobe među roditeljima (Čulo Margaletić, 2017).

Izravno sudjelovanje djece nije jedini način za osiguranje participativnih prava djece u postupcima obiteljske medijacije. I sama Konvencija navodi kako

se djetetu izravno ili preko posrednika mora osigurati pravo da bude saslušano. Roberts (2024) smatra kako termin „medijacija u koju su uključena djeca“ stvara pogrešan dojam kako djeca moraju biti izravno uključena i da je to jedini ispravan put za poštivanje prava, ali i psiholoških potreba djece te da su djeca „unutra“ kao ravnopravni sudionici medijacije. Medijacija u pitanjima razvoda braka je primarno proces roditelja pri čemu dijete treba biti izvor perspektive, a ne sudionik pregovora. Stoga autorica predlaže koncept „konzultiranja djece“ koji, po njoj, bolje pojašnjava odgovornost roditelja, važnost slušanja mišljenja djeteta, ali bez opterećivanja odlukama. Konzultacije se, pritom, mogu provoditi kao i medijacija – u sigurnom, odvojenom razgovoru s medijatorom ili posredno, preko roditelja. Takav stav u skladu je i s Preporukom Parlamentarne skupštine Vijeća Europe 1639 (2003) o obiteljskoj medijaciji i ravnopravnosti spolova u kojoj se navodi odgovornost medijatora da informira sudionike o njihovim dužnostima brige o potrebama, dobrobiti i najboljem interesu djece, te nužnosti razgovora s djecom, informiranja djece i saslušavanja njihova mišljenja.

Literatura i iskustva iz prakse ukazuju na postojanje određenih okolnosti koje predstavljaju kontraindikacije za uključivanje djece u obiteljsku medijaciju. Lansky i sur. (1996, prema Sladović Franz i Branica, 2023) navode da se djecu ne bi trebalo uključivati u medijacijski postupak kada su mlađa od tri godine i kada su roditelji suglasni o najboljem interesu djeteta. Nadalje, sudjelovanje djece nije preporučljivo ni u slučajevima kada jedan roditelj ne sudjeluje niti namjerava sudjelovati u skrbi o djetetu nakon razvoda, kao ni kada medijator nije adekvatno educiran za rad s djecom u okviru obiteljske medijacije.

Oko nekih drugih varijabli, istraživači, pa i praktičari još nisu postigli konsenzus. Neki autori ne preporučuju sudjelovanje djece, pogotovo izravno u situacijama visokog roditeljskog konflikta, mentalnih problema roditelja i djece i manipulacija, jer može doći do povećanja osjećaja krivnje, razvoja i jačanja konflikta lojalnosti, straha od reakcije roditelja i dodatnog stresa (Roberts, 2024). Drugi pak (npr. Thornblad i Strandbu, 2018) nalaze nisku negativnu korelaciju između procijenjenog roditeljskog konflikta i dječjeg osjećaja da mogu slobodno

izraziti svoje želje, misli i osjećaje medijatoru. S obzirom na nisku povezanost autori zaključuju kako razina sukoba među roditeljima u vrlo maloj mjeri utječe na djetetov doživljaj slobode izražavanja. Moguće je da je korist koju djeca i u konfliktnim situacijama imaju od razgovora s medijatorom veća od potencijalnog rizika.

Značajan nalaz istraživanja Cashmorea i Parkinsona (2008) odnosi se na za praksu relevantnu razliku u perspektivama djece koja su „preživjela“ konfliktne razvode i/ili zlostavljanje i djece koja nisu prolazila kroz taj (dodatni) stres. Djeca iz konfliktnih razvoda češće od djece iz ne-konfliktnih smatraju kako bi baš ona trebala imati važnu riječ u određivanju mjesta stanovanja i kontakata s drugim roditeljem, te manje brinu o osjećajima roditelja s kojim ne stanuju/ne žele stanovati. Štoviše, sklonija su inzistirati da baš ona odluče o tome gdje će živjeti. Dakle, djeca koja doživljavaju da ih roditelji „ne čuju“, zauzvrat niti imaju potrebu „čuti“ roditelje niti vjeruju u njihove odluke, ne brinu toliko za roditelje kao djeca u već spomenutom istraživanju Thornblad i Strandbu (2018). Obitelj, obiteljske vrijednosti, kontinuitet odnosa s oba roditelja, izgradnja (novog) povjerenja naprosto nije niti isti proces, niti ista mogućnost, niti najbolji interes za svu djecu čiji se roditelji razvode. Izgleda da u konfliktnim obiteljima standardna pravila o tome kako bi se članovi obitelji trebali odnositi jedni prema drugima ne vrijede. Pregovori, konsenzusi, kompromisi su naprosto neprimjenjivi jer tu vrijede drugačiji kriteriji o tome što je pošteno i primjenjivija su alternativna pravila temeljena na individualnim pravima i autonomiji. Dakle, suprotno nekim drugim nalazima, moguće je da je u konfliktnim obiteljima, čak i bez obzira na to jesu li u razvodu ili ne, još važnije i smislenije u fokusu imati prava, pa i želje djeteta kako bi ono na čemu stručnjak zapravo radi i što pokušava postići imalo veću vjerojatnost da se i ostvari.

Među medijatorima postoji konsenzus o tome da je ključno načelo najbolji interes djeteta, ali kako pokazuju već i sama istraživanja – nije uvijek jasno koji je najispravniji put do ostvarenja načela. Valja voditi računa i o tome da preokupacija stručnjaka, pa i medijatora pitanjem „najboljeg interesa djeteta“ može potaknuti i

konflikt između roditelja i stručnjaka koji tvrde da znaju i mogu bolje zaštititi interese djeteta od roditelja (Roberts, 2024). Roditelji se ponekad opisuju kao vratari, čuvari, oni koji onemogućuju pristup djece medijatoru (neke zemlje, uključujući Hrvatsku imaju propisan obvezatan roditeljski pristanak za sudjelovanje djece u obiteljskoj medijaciji, što je u suprotnosti s Konvencijom). Takav stav je negativan prema roditeljima i ne poštuje činjenicu da oni najbolje poznaju svoju djecu i da ograničavajući pristup zapravo čuvaju najbolji interes svoje djece. Kako tumači Roberts (2024:268) „roditelji nisu ništa veći čuvari dječje participacije tijekom medijacije nego što su to i u drugim područjima roditeljskih odgovornosti (zdravlje, školovanje...)“.

Dakle, odluka o načinu uključivanja djece nije laka, ovisi o specifičnostima pojedinog obiteljskog konteksta i zahtijeva poprilično znanje medijatora. Odabir najprikladnijeg pristupa odgovornost je medijatora.

U tablici 5.1. su navedene neke prednosti i nedostaci izravne dječje participacije koje medijatorima mogu pomoći pri odabiru pristupa. Jako je važno, kako je naveo i Odbor za prava djeteta u svojim komentarima (2009), da i djeca i odrasli razumiju razliku participacije i donošenja odluka a koje je isključivo na odraslima u situacijama razvoda, ali i da je obveza odraslih podijeliti informacije s djecom i čuti njihovo mišljenje.

Tablica 5.1. Nedostaci i prednosti uključivanja djece u medijaciju

Prednosti	Nedostaci
Većina uključene djece kažu da im je pomoglo	Djeca nisu odgovorna za roditeljske sporove i ne bi trebala u njih biti uvučena
Stručnjak daje djeci objašnjenja i potvrde	Uključivanje djece može povećati dječji stres
Djeca imaju bolju prilagodbu što su im roditeljske odluke jasnije	Neravnoteža moći između roditelja i djece može biti prevelika
Uključivanjem djece pokazujemo da su nam njihove želje i mišljenje važni	Roditeljski autoritet može biti upitan zbog doživljavanja medijatora kao eksperta
Slušanje djeteta način je pokazivanja brige i pomaganje roditeljima da i sami bolje čuju dijete	Djeca mogu osjećati pritisak da izraze mišljenje koje ni sami ne znaju ili ne žele odrediti
Roditelji mogu odabrati da će sami objasniti odluke djetetu, ali trebaju podršku i prisutnost medijatora	Uloga medijatora može biti pomiješana s ulogom zastupnika djeteta ili savjetovatelja
Razjašnjavanje nesporazuma	Osnježivanje djece može rezultirati „oslabljivanjem“ jednog od roditelja
Pomoć djeci da postavljaju pitanja, daju odgovore, komentiraju	Roditelji mogu pokušati utjecati na dijete što da kaže medijatoru
Pomoć djeci da izraze brige i strahove	Medijator može biti uvučen u „čuvanje tajni“
Olakšavanje komunikacije i smanjivanje napetosti između roditelja i djeteta	Medijatoru je izazovnije biti nepristran u sporu između roditelja i djece
Osiguravanje mogućnosti da djeca razgovaraju nasamo s medijatorom bez straha ili brige da će ih roditelji čuti	Roditeljima može biti preteško efikasno se nositi sa stresom na medijacijskom susretu ispred djeteta
Pomoći djeci da osmisle poruke koje žele prenijeti roditeljima	Postojeći konflikt lojalnost se može pojačati
Pomoći djetetu da primi poruku od roditelja koji je iz nekog razloga ne može reći izravno	Djeca mogu ne biti u stanju odrediti svoj dugoročni interes jer su vođena trenutnim idejama, željama i potrebama
Dati povratnu informaciju roditeljima kako bi bolje razumjeli dijete (uz djetetov pristanak)	Povratna informacija medijatora može rezultirati roditeljevom ljutnjom na dijete

Izvor: Parkinson, 2011, prilagođeno prema Sladović Franz i Branica, 2023

Istraživanje provedeno na gotovo 400 mladih s iskustvom roditeljskog razdvajanja u djetinjstvu pokazuje da roditeljski dogovori o kontaktima djece i roditelja imaju dugoročne posljedice na odnos djece s roditeljima (Fortin, Scanlan i Hunt, 2012, prema Parkinson, 2020). Većina roditelja ne uzima u obzir djetetovu razvojnu dob i novootkrivenu neovisnost već podrazumijevaju da će se djeca bespogovorno složiti ili makar nakon kraće prilagodbe pristati na njihov dogovor. Međutim, što su djeca uključena u dogovore to je iskustvo kasnijeg kontakta između roditelja i djeteta pozitivnije što je snažna preporuka za rutinsko konzultiranje djece prije konačnih dogovora, posebice u osjetljivoj mladoj dobi.

5.2. Pregled praksi participacije djece u postupcima obiteljske medijacije u Europi

Budući da ne postoji jedinstvena europska zakonska norma o načinu uključivanja djece u postupke obiteljske medijacije, različite zemlje su izabrale različite pristupe. Istražujući različite sustave, uočljivo je kako većina zemalja nema propisanu zakonodavnu regulaciju već je (ne)poštivanje participativnih prava djeteta prepušteno samim praktičarima što se posebno ogleda u izravnom sudjelovanju djece u postupcima obiteljske medijacije. Kako je već navedeno u uvodu, za prikaz je izabrano nekoliko zemalja: Hrvatska i zemlje koje su po pravnom sustavu slične Hrvatskoj (Njemačka i Italija), te europske zemlje s razvijenijom praksom uključivanja djece (Estonija, Norveška, Engleska i Wales).

5.2.1. Hrvatska

U pravnim su propisima Republike Hrvatske participativna prava djeteta višestruko p(r)opisana tijekom procesa promjena obiteljske strukture (Obvezno savjetovanje, Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, obveza Suda da sasluša dijete pri donošenju odluka). U praksi, situacija je bitno drugačija i to po pitanju sudjelovanja djece općenito, a pogotovo po pitanju obiteljske medijacije. U akademskim se krugovima povremeno može naići na članke i rasprave koje se tiču participativnih prava djece (npr. Rešetar, 2010, Čulo Margaletić, 2017,

Sladović Franz i Branica, 2023). Našoj djeci uglavnom nije bilo omogućeno da izraze svoje mišljenje u postupcima razvoda braka roditelja, čak ni kad su djeca starija od 15 godina (Rešetar, 2010). Iako navedeni podaci nisu recentnog datuma, pojedini pokazatelji iz prakse upućuju na pretpostavku da se stanje ni danas nije značajno promijenilo. Iskustva autorice iz područja obiteljsko-pravne zaštite također sugeriraju da su posredno uključivanje djece u postupke te informiranje roditelja o važnosti saslušavanja djece i dalje nedovoljno zastupljeni.

Obiteljska medijacija po pitanjima razvoda braka i izmjena postojećih sudskih odluka u vezi sadržaja roditeljske skrbi regulirana je Obiteljskim zakonom (NN 103/15, 98/19, 47/20, 4/23, 156/23) kao postupak u kojem članovi obitelji sudjeluju dobrovoljno. Obiteljski zakon u st.1. čl.339. obvezuje obiteljskog medijatora da informira roditelje da vode računa o dobrobiti djeteta. Pravilnik koji dodatno regulira odgovornosti medijatora (NN 29/2021, 146/2025) propisuje u čl.12. obvezni sadržaj izvješća o obiteljskoj medijaciji, uključujući i poštivanje participativnih prava djeteta – je li dijete sudjelovalo u obiteljskoj medijaciji odnosno je li mu omogućeno izraziti mišljenje u postupku, te jesu li sudionici informirani o obvezi da vode brigu o dobrobiti djeteta. Izravna participacija djeteta u obiteljskoj medijaciji po pitanjima razvoda roditelja regulirana je člankom 339., st. 2. gore navedenog zakona: „Obiteljski medijator može u postupku obiteljske medijacije omogućiti djetetu izražavanje mišljenja uz pristanak njegovih roditelja.“ Jasno je da takav propis postavlja pitanje što ako jedan roditelj da pristanak, a drugi ne? Nažalost, odgovor nije jasan.

Dodatna nevolja s obiteljskom medijacijom u Hrvatskoj su izmijenjene čl. 332 st.1. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23) od prije tri godine. Naime, u ranijoj verziji Zakona (OBZ NN 103/15, 98/19, 47/20) bilo je navedeno kako se obiteljska medijacija „ne provodi u slučajevima kada prema procjeni stručnog ima Centra za socijalnu skrb ili obiteljskog medijatora zbog obiteljskog nasilja nije moguće ravnopravno sudjelovanje bračnih drugova u postupku obiteljske medijacije“. U izmjenama Zakona taj je članak bitno promijenjen na način da je rigidniji, ali i nejasniji: „Obiteljska medijacije se ne

provodi u slučajevima postojanja tvrdnji o obiteljskom nasilju“. Kako većina sudionika medijacije u Hrvatskoj tu uslugu koristi kao dobrovoljni postupak, a ne socijalnu uslugu, tj. prema preporuci stručnog tima Zavoda za socijalni rad, došlo je do drastičnog pada broja medijacija. To je zasigurno jedan od razloga zašto je pitanje sudjelovanja djece u obiteljskoj medijaciji nažalost uglavnom sporedno u ovom trenutku u Hrvatskoj.

Iako je obiteljska medijacija u Hrvatskoj poprilično mlada, tek joj je 12 godina, niti joj na ruku idu opisane zakonske izmjene, važno je primijetiti još nešto. Od kada je 2014. godine obiteljska medijacija ušla u tadašnji Obiteljski zakon (NN 75/14) održavaju se obuke za medijatore putem Hrvatske udruge za medijaciju i specijalističkog studija za obiteljske medijatore. Međutim, specijalizirane edukacije po pitanju sudjelovanja djece nisu organizirane.

5.2.2. Njemačka

Obiteljska medijacija u Njemačkoj je također dobrovoljna. Njemačka se ubraja u države koje imaju u obiteljskom zakonodavstvu propisano pravo djeteta na izražavanje mišljenja, ali je sudjelovanje djece u obiteljskoj medijaciji uglavnom prepušteno samim praktičarima po pitanju strukture i procedura. Sud može uputiti roditelje u razvodu na prvi medijacijski susret pri pokušaju uspostavljanja dogovora o skrbi za djecu (https://e-justice.europa.eu/topics/taking-legal-action/mediation/family-mediation/family-mediation/de_en, posjećeno 4.5.2026.)

Među njemačkim stručnjacima koji sudjeluju u brakorazvodima prevladava diskurs kako su roditelji glavni zastupnici djece. Sama djeca se rijetko izravno uključuju u medijaciju, više se potiče neizravno ili simboličko sudjelovanje djece. Na web stranici Saveznog udruženja za obiteljsku medijaciju (BAFM) navodi se: „Obiteljski medijatori će uvijek u fokusu imati interese djece i poticati roditelje u zastupanju dječjih interesa iznad vlastitih. Ponekad, već to da roditelji zajedno gledaju u fotografiju djeteta može biti korisno, kao i korištenje tehnike praznog stolca. Nadalje, i djeca mogu biti izravno pitana o svojim potrebama, bilo od strane trećih osoba ili od samih medijatora, odvojeno ili u prisustvu roditelja. Starija djeca

mogu sudjelovati u raspravi, osmišljavanju ideja i prezentiranju svojih potreba u nekoj od faza medijacije (...). U svakom slučaju, sastanak s djecom pažljivo se priprema i dogovara s roditeljima.“ (<https://www.bafm-mediation.de/mediation/kinder-in-der-mediation/> posjećeno 4.5.2026.). Ovakav opis jasno oslikava kako njemačko zakonodavstvo, pa i praktičari, ne uskraćuju glas djeci, ali ni ne potiču dječje aktivno sudjelovanje.

Pregledana istraživanja također govore tome u prilog – najrecentnije pronađeno istraživanje o sudjelovanju djece u obiteljskoj medijaciji u Njemačkoj je otprije 20 godina. Mayer i Normann (2006) ističu kako činjenica da sudovi i socijalne službe upućuju obitelji na medijaciju često rezultira medijacijom s obiteljima koje zapravo nisu dobrovoljne i u kojima je prisutna srednja do visoka razina sukoba. Autori smatraju kako je u radu s takvim obiteljima zadatak medijatora zapravo pomaganje roditeljima da (ponovno) preuzmu roditeljsku odgovornost, pri čemu uzimanje mišljenja, perspektive djeteta bilo od medijatora bilo od obiteljskog savjetnika vide ključnim. Cilj je da medijator razvije vlastitu perspektivu o djetetovim potrebama kako bi roditeljima pružio informacije o iskustvima koje njihova djeca doživljavaju. Međutim, unatoč preporukama autora čini se da u praksi nije došlo do značajnih promjena po pitanju izravnog sudjelovanja djece.

5.2.3. Italija

Talijanski zakonski propisi i praksa vrlo su slični njemačkima – medijacija je u pravilu dobrovoljna, zakonski nije propisano izravno sudjelovanje djece niti postoje standardizirani modeli. Prema obimnom dokumentu o obiteljskoj medijaciji izdanom od strane Nacionalnog pravobranitelja za djecu i mlade (AGIA, 2025) djeca većinom ne sudjeluju izravno u procesu medijacije, već medijator kontinuirano potiče roditelje da uzmu u obzir perspektivu djeteta. Ipak, sukladno promjenama uobičajenog diskursa koje vidimo i u drugim zemljama – i u Italiji je sve prisutnija rasprava među stručnjacima o izravnom uključivanju djece. U

skladu s tim, snažna je i preporuka Nacionalnog pravobranitelja da medijatori pohađaju dodatne edukacije za uključivanje djece u proces.

5.2.4. Estonija

Obiteljska medijacija je u Estoniji obvezna prije parničnih postupaka u roditeljskim pitanjima, a od 2022. je dostupna kao besplatna državna usluga. Estonija je jedna od rijetkih europskih država u kojoj postoji pravna odredba o obvezi uključivanja djece u obiteljsku medijaciju (Radanova, 2025). U čl.10. Zakona o uslugama obiteljske medijacije koje financira država (eng. Act on State-Funded Family Mediation Services, 2022,) navodi se obveza omogućavanja djetetu da tijekom postupka medijacije izrazi svoje mišljenje na način koji odgovara dobi i stupnju razvoja. Pritom, ukoliko je dijete već ranije bilo saslušavano po istom pitanju od strane drugog stručnjaka unatrag 6 mjeseci propisana je obveza suradnje među stručnjacima radi razmjene informacija a ne ponovno saslušavanje djeteta.

Prema informacijama dostupnim na službenim stranicama Social Insurance Board-a (<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/child-and-adult-need-help/child-protection-and-family-support/family-mediation>, posjećeno 16.4.2026.), tijela koje je nadležno za (državnu) obiteljsku medijaciju, svrha uključivanja djeteta u obiteljsku medijaciju je omogućiti djetetu da izrazi misli i osjećaje vezane uz razvod, da iznese svoje mišljenje te da mu se pomogne razumjeti promjene koje se događaju. Dijete ima pravo odbiti uslugu, bez sankcija.

U radu iz 2019. koji se bavi izazovima u provedbi obiteljske medijacije u Estoniji, autorice Vasquez i Solarte dotakle su se i sudjelovanja djece u obiteljskoj medijaciji. Iako je izravno uključivanje djece propisano kao obveza, načini saslušanja djeteta nisu jasno definirani, niti je pristup standardiziran. Dakle, iako je načelno zakonski regulirano participativno pravo djeteta i to izravnim sudjelovanjem, u praksi postupak je prepušten procjeni samog medijatora što, kako naglašavaju autorice, može rezultirati nedosljednim uključivanjem djeteta. Također, kao nedostatak spominje se i loša koordinacija između medijatora i

službi za zaštitu djece pa se pravilo o ponovljenim saslušanjima ne provodi dosljedno. Treba uzeti u obzir kako je spomenuti rad iz 2019. godine, dok je do promjene Zakona u Estoniji došlo 2022. godine. Moguće da su neke od teškoća opisanih u članku u međuvremenu uklonjene ili umanjene, ali recentnijih radova o toj temi nema. Najrecentniji podaci nalaze su u UN-ovom izvještaju o Estoniji u razdoblju od 2022. – 2024. godine. Prema tom dokumentu, 1100 obitelji je koristilo obiteljsku medijaciju, medijatori su obučeni za rad s djecom, te se planira(la) evaluacija zakona i sustava medijacije. Iz dostupnih podataka nije sasvim jasno jesu li medijatori za rad s djecom obučeni u okviru svoje osnovne edukacije ili se radi o dodatnoj edukaciji.

Iako način sudjelovanja djece u obiteljskoj medijaciji nije propisan, jasno je iz dostupnih informacija kako je svrha uključivanja djece u Estoniji bliska razmišljanjima Roberts (2024). Dijete je u ovom modelu zapravo u ulozi konzultanta, a ne aktivnog pregovarača.

5.2.5. Norveška

Slično kao i u Estoniji, i u Norveškoj je obiteljska medijacija obvezna za sve roditelje koji se razvode ili razdvajaju, a imaju djecu mlađu od 16 godina. Roditelji, naravno, nisu obvezni postići dogovor, već se obvezatnost odnosi na obvezu prisustvovanja jednom susretu s medijatorom. Također, medijacija je obvezna prije sudskih postupaka u vezi skrbništva i osobnih odnosa.

Tradicionalno su se participativna prava djece u medijaciji interpretirala kao odgovornost roditelja, slično kao i u gore spomenutim europskim zemljama. Norveški zakonski propisi (npr. Children Act, 1981 and Marriage Act, 1991) propisuju kako medijator može direktno razgovarati s djetetom, ali i kako mora informirati roditelje o njihovim odgovornostima koje se odnose na participativna prava djeteta.

U posljednjih nekoliko godina u Norveškoj je broj medijacija u koju su direktno uključena djeca u porastu, iako skromnom. Tako su 2011. godine djeca sudjelovala u 4% medijacija, a 4 godine kasnije u 8.4% (Adnanes i sur, 2011;

Bufdir, 2016, prema Thornblad i Strandbu, 2018). Razlog za to je implementacija modela nazvanog „Barn i mekling“ – BIM model (norveški naziv za „djecu u medijaciji“).

BIM model razvila je norveška medijatorica Gjertrud Jonasens s ciljem da se djetetov glas čuje prije nego se roditelji dogovore o stvarima koje ga se tiču (Thornblad i Strandbu, 2018). Djeca su u medijaciju sustavno uključena i to na strukturirani način. Medijatori koji ga provode prošli su dodatnu edukaciju o pripremi djeteta, vođenju razgovora te davanju povratne informacije roditeljima. Slično kao i u estonskom slučaju, radi se prvenstvo o konzultiranju, ali i o informiranju djeteta, u skladu s intencijom Konvencije. Iako su poželjne, zakonski nije propisano da medijator koji provodi razgovor s djetetom mora imati dodatne edukacije. U tablici 5.2. opisane su faze tog modela.

Tablica 5.2. Faze Barn i mekling modela

Faza	Tko sudjeluje	Što se radi	Cilj
1. Priprema	Medijator, roditelji i djetete	Pojašnjava se proces, pravila, svrha medijacije, procjena pretpostavki	Međusobno upoznavanje, stvaranje sigurnog okvira za djetete i za roditelje, suglasnost roditelja i djeteta
2. Razgovor s djetetom - „djetetova poruka“	Medijator i djetete	Strukturirani razgovor • Što se događa/se događalo? • Kako se osjećaš? • Postoji li nešto što želiš reći roditeljima?	Pomoći djeci da razumiju što se događa, prevenirati moguće teškoće davanjem djeci informacija da izraze svoje misli i osjećaje, omogućiti djeci demokratsko pravo na sudjelovanje
3. Povratna informacija roditeljima	Medijator i roditelji	Medijator prenosi poruke, potrebe i osjećaje djeteta	Povećati roditeljsku svijest o potrebama djeteta
4. Pregovaranje	Medijator i roditelji	Dogovor o spornim aspektima skrbi za djetete	Donijeti održiv sporazum
5. Završni inkluzivni razgovor	Medijator, roditelji i djetete	Dijete dobiva informacije o roditeljskoj odluci	Informiranje djeteta, jačanje osjećaja sigurnosti
6. Evaluacija	Medijator, roditelji i djetete	Provjera kako dogovor funkcionira u realnom životu	Prilagodba dogovora

Dakle, norveški model podrazumijeva uključivanje djeteta samo uz pristanak djeteta, ali i roditelja. Dijete u medijaciji sudjeluje u nekoliko faza, pri čemu ukoliko se radi o više djece sva djeca zajedno sudjeluju na susretu. Važno je da medijator dječje poruke sluša i razumije u duhu djetetove razvojne faze. Sudjelovanje djeteta čini se posebno važnim u situacijama kada roditelji ne postignu dogovor, makar ne na tom prvom susretu. Naime, prvih pet faza BIM modela se zapravo odnosi na prvi medijacijski susret. Ukoliko roditelji ne postignu dogovor pri prvom susretu, medijacijski susreti nastavljaju se bez djeteta. U završnom inkluzivnom razgovoru djetete je informirano o tome jesu li se roditelji dogovorili, što su se dogovorili i kako će njegov život izgledati u budućnosti. Otprilike šest mjeseci kasnije slijedi evaluacijski susret koji po strukturi prati pet faza prvog medijacijskog susreta (Thornblad i Strandbu, 2018).

Treba li medijacija biti obvezna za svu djecu? Tko će odlučiti o tome koja djeca sudjeluju, a koja ne – medijator, roditelji ili samo dijete? Tko će i kako djeci objasniti gdje idu? Sve su to pitanja koja su dio rasprave vezanu uz primjenu BIM modela.

Thornblad i Strandbu (2018) su evaluirali BIM-model na uzorku medijacija provedenih u periodu od 2012.-2014. godine. U istraživanju su analizirane poruke djece iz 250 medijacija, te su prikupljeni kvalitativni i kvantitativni podaci od djece i medijatora iz 217 slučajeva obiteljske medijacije. U istraživanju su sudjelovala djeca i mladi u dobi od 4 – 20 godina (prosječno 10,8 godina). Rezultati pokazuju kako djeca, kad im se da prilika, žele sudjelovati u medijacijskom procesu. Samo je 3 od ukupno 250 djece odbilo nešto poručiti roditeljima.

Dječje poruke prikupljene u ovom istraživanju analizirane su u 4 kategorije: prekid (eng. breakdown), očuvanje i poboljšanje (eng. preservation and improvement), reorijentacija (eng. reorientation) i sigurnost (eng. safety). Analiza poruka jasno pokazuje kako djeca doživljavaju razvod emocionalno vrlo teškim i to iz različitih razloga.

Najizraženiji dječji osjećaj je tuga. Djeca osjećaju i zabrinutost i odgovornost za osjećaje roditelja, žele biti pravedna... Istovremeno, žele stabilnost, poznatost, rutinu i blizinu svojih prijatelja. Jedan manji broj djece vidi razvod i kao dobit – priliku da im se ispune neke želje. Sukobe i međusobno omalovažavanje roditelja djeca doživljavaju kao prijetnju emocionalnoj sigurnosti. Žele mir i kontinuitet obiteljskih tradicija. Mnoga djeca jako dugo gaje nadu u pomirenje roditelja. Za djecu koja se više usmjeravaju na kontinuitet obitelji, zajedničke trenutke, izloženost svađama je osobito bolna. Neka djeca su usmjerenija na prilagodbu novoj situaciji što su autori nazvali reorijentacija. Želeći ponovno steći osjećaj sigurnosti ta su djeca prvenstveno zabrinuta za praktična pitanja: gdje će biti njihove stvari, gdje će slaviti rođendane, kako će novi partneri sudjelovati. U kategoriji sigurnosti nalaze se izjave djece koje ukazuju na njihovu zabrinutost zbog agresivnosti roditelja, sukoba te konzumacije alkohola i droga. Te izjave zapravo ukazuju na roditeljska ponašanja koja otežavaju zadovoljenje

dječjih potreba ili im ne pružaju odgovarajuću skrb. Vrlo često u tim obiteljima nije problem sam razvod, već problemi u obitelji egzistiraju od ranije, a time i dječje nepovjerenje u barem jednog roditelja. Dio izjava djece iz istraživanja Thornblad i Strandbu (2018) nalazi se u okviru 1. Iščitavanje konkretnih dječjih riječi jasno pokazuje koliko za roditelje i one koji rade s djecom može biti važno čuti dječje razloge jer impliciraju i različite roditeljske postupke koji djeci mogu pružiti sigurnost i utjehu.

Okvir 1. Primjer iz prakse: „Postoji li nešto što želiš reći roditeljima“
(pripremljeno prema Thornblad i Strandbu, 2018:195-199)

„Recite im da mi treba više pažnje i utjehe.“

„Neka me ne pitaju stalno kako sam jer mi se od tog plače.“

„Želim da i onaj roditelj kod kojeg nisu djeca bude sretan. Ne želim da bude tužan jer živimo u različitim kućama.“

„Osjećam se krivom kad sam samo s jednim roditeljem. Želim da živite skupa, da smo svi istovremeno zajedno.“

„Želim biti pravedna i provoditi jednako vremena s oba roditelja.“

„Dobro smo. Živim sa svakim po tjedan dana. To je pošteno. Onda nikom ne nedostajemo.“

„Mnogo razmišljam o tati – hoće li biti dobro. O tome kako treba znati da ga volim.“

„Volim biti s ocem, ali nemam prijatelje tamo.“

„Želim da žive blizu, ne želim mijenjati školu.“

„Želim da im kažete da želim kućnog ljubimca.“

„Želim papigu. Ne, želim psa kod mame i ribicu kod tate.“

„Želimo da kuće budu skroz slične, po pravilima i uređenju. Želimo da mama i tata provode više vremena skupa, da nisu sami i da idemo zajedno na odmor.“

„Napišite da želimo da svi budemo zajedno dio ljetnih praznika. I da smo svi zajedno na dan prije Badnjaka i Badnjak.“

„Recite im da se prestanu svađati.“

„Ne želimo slušati svađe. Ne želimo znati što drugi roditelj krivo čini. Teško je biti s takvom osobom.“

„Ne znam hoće li biti mjesta za sve nas i sve moje stvari u maminom novom malom stanu.“

„Prebrzo smo bili na praznicima s A (tatina nova partnerica), iako je sve bilo dobro. A nas malo previše grli, malo je previše mamasta.“

„Ne želim da je otac pijan kad sam kod njega.“

„Recite im da želimo lijepo djetinjstvo do 18. godine. Želimo živjeti s ujakom. Ako baš ne možemo s njim, onda s tatom. Recite mami da prestane lagati, riješi se svojih narkomanskih prijatelja i stavi obitelj na prvo mjesto. Neka nas prestane tjerati da se osjećamo krivima. Neka prestane vrijeđati tatu. Želimo vidati svoje roditelje, pogotovo tatu.“

„Želim živjeti s mamom, ne vjerujem tati. Trenutno ne želim imati nikakav kontakt s njim.“

Jasno je iz ove analize kako dobrobit za različitu djecu predstavlja različite roditeljske postupke, pri čemu do nekih specifičnosti je bez razgovora s djecom vrlo teško doći. Jasno je i da je kod nekih od ovih poruka popriličan izazov odgovoriti zahtjevu da se poruka roditeljima prenese što je moguće vjernije djetetovim riječima.

Thornblad i Strandbu (2018) su u istom istraživanju došli do zaključka kako bez obzira na razinu konflikta, vrstu medijacije (prije razvoda ili prije drugih sudskih postupaka u vezi s djecom) ili prijašnje obiteljske rizike, većina djece sudjelovanje u medijacijskom postupku doživljava kao pozitivno iskustvo. Budući da su druga istraživanja ukazala na negativan utjecaj koji sudjelovanje u obiteljskoj medijaciji može imati kod djece izložene višem roditeljskom konfliktu (npr. Robert, 2024) ovaj nalaz treba tumačiti s oprezom. Moguće je da sama strukturiranost postupka sudjelovanja djece i/ili dostupne socijalne usluge više utječu na umanjenje negativnog efekta roditeljskog konflikta nego sudjelovanje djece u obiteljskoj medijaciji *per se*.

5.2.6. Engleska i Wales

Engleska i Wales smatraju se kolijevkama europske obiteljske medijacije. Recentne preporuke predlažu da se zakonski propiše da svoj djeci starijoj od 10 godina treba biti omogućeno izravno saslušavanje u svim postupcima koji se tiču sporova između roditelja, uključujući medijaciju i postupke koje vodi odvjetnik (Family Solutions Group, 2020, prema Roberts, 2024). Trenutno je obiteljska medijacija u Engleskoj i Walesu dobrovoljan postupak, ali stranke u sporu moraju prije tužbe prisustvovati prvom sastanku s medijatorom, osim u slučajevima nasilja i zlostavljanja djece (eng. Mediation Information & Assessment Meeting, MIAM). Na MIAM susretu sudionici mogu sudjelovati zajedno ili individualno.

Medijacija u kojoj djeca izravno sudjeluju nije rutinska praksa u Engleskoj i Walesu. Dio medijatora dvoji oko uključivanja djece jer strahuje od dodatnog opterećivanja djece konfliktom roditelja (Barlow i Ewing, 2024). S druge strane, neki autori naglašavaju kako su djeca ionako uključena u roditeljsko razdvajanje

i konflikte čak i kad ih odrasli direktno ne uključuju (Lundy, 2007). Česta zamjerka sustavu obiteljske medijacije u Engleskoj i Walesu je financiranje – obiteljska medijacija besplatna je samo za manji broj ljudi. Kad je u pitanju uključivanje djece, sve su snažnije preporuke da država financira barem jedan sastanak po djetetu (Barlow i Ewing, 2024).

Krovno tijelo za obiteljsku medijaciju, Family Mediation Council u svojim standardima navodi kako „medijacija u koju su uključena djeca“ pruža priliku djeci i mladima da se njihov glas čuje izravno u procesu medijacije, te im pomaže da se osjećaju poštovano i saslušano. Također, uključivanje djece pomaže i roditeljima odnosno skrbnicima da razumiju i uzmu u obzir djetetove poruke kad odlučuju o pitanjima koja utječu na djecu (Family Mediation Council Code of Practice for Mediators 2018, <https://www.midmediation.org.uk/sample-page-2/familymed/child-inclusive-mediation/>, posjećeno 4.5. 2026).

Iako je tradicionalna engleska medijacija uglavnom usmjerena na djecu, kad su djeca uključena u postupak, procedure su slične onima u Norveškoj (Barlow i Ewing, 2024). Dijete razgovara sa posebno educiranim medijatorom ili drugim stručnjakom, bez prisutnosti roditelja, a nakon razgovora samo odlučuje što želi da se prenese roditeljima. Sudjelovanje djeteta moguće je samo uz pristanke oba roditelja i samog djeteta. Djetetova uloga je zapravo konzultantska, dijete nije odgovorno za donošenje odluka.

Jedan od najutjecajnijih modela za sudjelovanje djece u obiteljskoj medijaciji u Engleskoj i Walesu je model Laure Lundy (2007). Radi se o četverodijelnom konceptualnom modelu za tumačenje članka broj 12 Konvencije. Naime, Lundy smatra kako se članak broj 12 često prepojednostavljeno tumači kao „glas djeteta“ ili „pravo sudjelovanja“ čime se umanjuje njegovo pravo značenje. Lundy model sadrži četiri različita, ali međusobno povezana i kronološki poredana elementa: Prostor, Glas, Publika i Utjecaj. Kako bi mogla koristiti svoje pravo glasa, djeci treba osigurati:

- Prostor – djeci i mladima treba osigurati sigurne i inkluzivne uvjete kako bi imali mogućnost izreći svoje mišljenje

- Glas – Djeci i mladima treba osigurati podršku da iznesu svoje mišljenje
- Publiku – glas djece treba saslušati
- Utjecaj – mišljenje djece i mladih treba uzeti u obzir.

Ovaj model je stupanjski - omogućavanje uvjeta za izražavanje mišljenja i osiguravanje podrške koja omogućuju da se glas djece i mladih čuje ključni su prvi koraci za ostvarivanje modela sudjelovanja usklađenog s člankom broj 12 Konvencije.

Koristeći model Lauren Lundy (2007), Barlow i Ewing (2024) ispitivali su iskustva djece i mladih, roditelja i medijatora u opsežnom kvalitativnom istraživanju provedenom na području Engleske i Walesa. Razgovore s djecom i mladima u istraživanju vodili su posebno educirani obiteljski medijatori ili drugi, dodatno osposobljeni, stručnjaci. Lundy model ne određuje tko bi konkretno trebao razgovarati s djetetom već naglašava uvjete za ostvarivanje prava sudjelovanja, prvenstveno elemente Prostor i Glas. U tom smislu, preporuka je da razgovor ne vode roditelji jer bi to moglo narušiti opisane elemente u modelu (što je u skladu i s nalazima Thornblad i Strandbu, 2018).

Rezultati provedenog istraživanja pokazuju kako su djeca i mladi bili najzadovoljniji kad je njihovo mišljenje utjecalo na roditeljske dogovore što ukazuje na važnost elementa Utjecaja. Štoviše pokazalo se kako djeca i mladi često daju prijedloge koje roditelji sami ne bi predložili, a što zauzvrat smanjuje sukob i doprinosi postizanju dogovora. Nalazi ovog istraživanja imaju važnu reperkusiju za praksu, koja je opisana i u Općem komentaru broj 12 (2009) - čuti dijete nije dovoljno. Djetetovo mišljenje mora imati utjecaj, težinu u donošenju odluka. To ne znači kako djetetovu želju treba ostvariti već da djetetu treba pojasniti u kojoj mjeri će se njegova želja/mišljenje uzeti u obzir, te ukoliko neće dati jasne argumente zašto neće. Drugim riječima, djetetu treba dati povratnu informaciju.

Barlow i Ewing (2024) nude koncept relacijske obiteljske autonomije u odnosu na prevladavajući koncept roditeljske autonomije. Naime, djeca, a osobito

mladi imaju pravo na autonomno i smisleno sudjelovanje u donošenju odluka u pitanjima koja ih se tiču, uz nužno uvažavanje njihovih razvojnih kapaciteta (Dimopoulos, 2021, prema Barlow i Ewing, 2024). Barlow i Ewing (2024) navode kako se radi o relacijskom pravu jer su prava i interesi djece, povezani s pravima i interesima roditelja (i drugih članova obitelji). Dakle, umjesto ili-ili pristupa utemeljenom na pravu roditeljske autonomije ili dječjem pravu participacije, autori kroz koncept relacijske obiteljske autonomije naglašavaju važnost ravnoteže pri uvažavanju različitih prava roditelja i djece i mladih. Način za provedbu opisanog u praksi vide upravo u modelu Lauren Lundy, tj. omogućavanje izražavanja mišljenja djece i mladih (Prostor i Glas) uz poštivanje njihovih razvojnih sposobnosti za autonomno donošenje odluka (Publika i Utjecaj).

6. RASPRAVA O SUDJELOVANJU DJECE U OBITELJSKOJ MEDIJACIJI U EUROPI

Obiteljska medijacija relativno je mlada u Europi. Prenijeta je iz SAD-a 1980-tih godina u Englesku i Wales koje su je prve institucionalizirale. Paralelno s Engleskom i Walesom, razvijala se i u drugim europskim zemljama, npr. Norveškom. Fokus „europske“ obiteljske medijacije sve se više pomiče prema sustavnijem uključivanju djece u procese odlučivanja.

Kad je u pitanju sudjelovanje djece u obiteljskoj medijaciji, zajednički nazivnik svim medijatorima, ishodišna točka za mišljenje i djelovanje, trebao bi biti članak broj 12 Konvencije koji jasno propisuje što se mora („mora osigurati da bude saslušano“) i nejasno propisuje kako („izravno ili preko posrednika“) i po kojim kriterijima („koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje“, „uvažavati u skladu s dobi i zrelošću djeteta“).

Roditelji prvenstveno snose odgovornost za dobrobit djece. Obiteljski medijator zna kako stres u obitelji, brojna pitanja i prilagodbe koje proces reorganizacije obitelji nosi mogu utjecati na kapacitete roditelja da brinu o

potrebama djece. Također, zna i kako ti isti procesi utječu na djecu. Kao stručna osoba obiteljski medijator o tome ipak zna više (ne i bolje!) od onih koji prvenstveno nose odgovornost, a to su roditelji. Odgovornost medijatora je, između ostalog, i jasno prenošenje informacija roditeljima o participativnim pravima djece, načinima konzultiranja djece, važnosti da ih čujemo, a u skladu s dobi i specifičnostima situacije i uvažimo.

Predstavljena istraživanja i države ukazuju na nedovoljnu svijest roditelja, ali nekad i obiteljskih medijatora o dječjem pravu da budu saslušana i da ih se čuje. U jednom istraživanju pokazalo se kako u 38% medijacija medijator nije informirao roditelje o dječjem pravu da budu saslušana, a u 41% slučajeva nije ih informirao niti o roditeljskoj obvezi da oni sami saslušaju svoje dijete (Adnanes i sur., 2011, prema Thornblad i Strandbu, 2018). Kad nakon svega pročitano uzmemo u obzir još i da se radi o Norveškoj, bilo bi korisno provjeriti hoće li rezultati provedeni na hrvatskom uzorku biti još porazniji o čemu u prilog govore i neka naša, iako starija, istraživanja (v. Rešetar, 2010).

Obiteljska medijacija kao postupak neraskidivo je povezana s pravnim sustavom i propisima pojedine države. Uzimajući u obzir raznolikost europskih pravnih sustava ne čudi nedostatak jedinstvene europske direktive, zakonskog propisa niti o obiteljskoj medijaciji pa ni o sudjelovanju djece u obiteljskoj medijaciji.

Obiteljska medijacija nije samo pravni postupak, ona je i usluga na koju utječu i kulturološke osobitosti, prevladavajuće društvene norme o pojedincu, obitelji, djeci koje jesu različite za različite europske države (npr. Italija vs. Norveška) a nekad i unutar iste države. Smatram da je to dodatni razlog koji otežava donošenje standardiziranih praksi i protokola kako za medijaciju općenito, tako i za sudjelovanje djece u obiteljskoj medijaciji.

Obiteljska medijacija je i interdisciplinarna. Psiholozi, socijalni radnici i pravници nemaju isto ishodište niti na isti način promatraju sudjelovanje djece u obitelji. Navedeno je vidljivo i po korištenju drugačijeg jezika, npr. saslušanje,

sudjelovanje, perspektiva djeteta, itd. To je još jedan razlog zbog čega je tema participacije djece u obiteljskoj medijaciji bez jasnog i jednoznačnog odgovora.

Kako bismo jasnije usporedili kako pojedina država stoji s poštivanjem dječjih participativnih prava u obiteljskoj medijaciji možemo koristiti modele participacije opisane u uvodnom dijelu.

U terminima modela Reddy i Ratna (2001) Hrvatska, Italija i Njemačka se u poštivanju participativnih prava djece šecu između tokenizma i tolerancije. Dječja prava su zakonski propisana, ali im se u praksi ne posvećuje dovoljno pažnje. Takav pristup ne vodi poštivanju Konvencije što je još zornije koristimo li za analizu Shierov model na kojem je jasno označena točka koja predstavlja minimum prema zahtjevima Konvencije (razina 3: Mišljenje djeteta se uzima u obzir, postoji spremnost da se mišljenja djeteta uzme u obzir, djeca imaju priliku izraziti mišljenje i uzimanje mišljenja djeteta je politika institucije). Hrvatska, Njemačka i Italija bi u modelu Putevi do participacije bile između razine 1 i 2: djecu se sluša i podržava u izražavanju mišljenja, ali je upitno koliko se mišljenje djece uzima u obzir.

Jasno je kako Norveška, te Engleska i Wales, omogućuju dječju participaciju na višim razinama, čak i do razine 4 u Shierovom modelu (djeca su uključena u donošenje odluka i to tako što su odrasli spremni na to, postoje procedure za njihovo uključivanje, te se uključivanje djece sve više i institucionalizira). Prema modelu Reddy i Ratna (2001) dječja participativna prava u ove dvije zemlje se poštuju tako da su djeca konzultirana i informirana što je jedan od scenarija istinskog sudjelovanja djece.

Važno je naglasiti da kad je u pitanju obiteljska medijacija i odluke koje su u njoj donose i nije realno očekivati da dječja participacija bude na najvišim razinama odnosno scenarijima u ovim modelima niti bi to bio „najbolji interes djece“. Odgovornost za odluke trebaju (s)nositi odrasli. Međutim, istraživanja jasno pokazuju koji su potencijalni rizici neuključivanja ili simboličkog uključivanja djece (nepoštivanje odluka koje su donijeli odrasli, teškoće prilagodbe, gubitak

osjećaja kontrole,...). Također, istraživanja pokazuju da djeca, a pogotovo mladi žele i vole biti uključeni.

Iskustva Norveške, Engleske i Walesa pokazuju kako je važno pripremiti teren za sudjelovanje djece u medijaciji. Nije dovoljno samo (zakonski) propisati sudjelovanje djece kao obvezu jer bez razvijenih i provjeravanih modela i procedura sudjelovanje djece ostaje samo formalni čin na simboličkoj razini participacije, bez stvarnog utjecaja (npr. Estonija).

Izravno sudjelovanje djece nije najispravniji način ostvarivanja participativnih prava, kako je već i naglašeno u ranijim odlomcima. Ali je pristup koji se olako odbacuje iz krivih razloga i nedovoljno znanja. Istraživanja su pokazala kako medijatori često kao razlog nesklonosti uvođenja djece izravno u medijaciju navode potrebu da zaštite djecu. S druge strane, iskustva djece koja jesu uključena u medijaciju pokazuju da djeca vole biti pitana i konzultirana. Velik broj djece tek u medijaciji dobije jasne informacije o tome što se događa i što se može dogoditi, što je možda zanemareni aspekt s obzirom da se ne odnosi na ono što je svrha medijacije – postizanje realnog i provedivog dogovora. Djeca ponekad skrenu pažnju na za njih bitna pitanja a koja roditelji zbog sukoba i usmjerenosti na mnogo neriješenih tema mogu previdjeti (Čulo Margaletić, 2017).

Rodriguez-Dominguez i Roustan (2015) u meta-analizi studija o participaciji djece u obiteljskoj medijaciji iz nekoliko država (Engleska i Wales, Norveška, Danska, Švedska, Belgija, Nizozemska, SAD, Kanada) navode kako ne postoji univerzalno najbolji model izravnog sudjelovanja djece, ali je u svakom pristupu koji poštuje dječje pravo na sudjelovanje nužno da medijator bude svjestan svoje uloge i odgovornosti. Ključna uloga medijatora je osigurati siguran i primjeren prostor za izražavanje dječjeg mišljenja. Ako bismo to preveli u model Lauren Lundy elementi Prostora i Glasa su odgovornost medijatora. Ono što je u svim istraživanim državama zajednički izazov je element Utjecaja – kako osigurati da se djetetovo mišljenje ne samo čuje već i zaista uzme u obzir. Ovaj element nije odgovornost medijatora već onih koji donose odluke i u obiteljskoj medijaciji

– roditelja. Ali i institucija koje sudjeluju u kreiranju propisa, protokola i (ne)pružanju podrške stručnjacima.

Nakon prikazanih istraživanja, propisa i praksi (nekih) europskih zemalja pitanje je treba li zagovarati jedinstveni europski sustav? Bi li takav sustav bio uopće dobar? Obiteljska medijacija duboko je uklopljena i u društvo i u pravo, interdisciplinarno bogata (jer stručnjaci različitih struka međusobno diskutiraju o istoj temi) i istovremeno vrlo ograničena (jer je na koncu provodi stručnjak najčešće jedne bazične struke). Smatram da takva treba i ostati – uklopljena u realnost pojedine države, živa i fleksibilna, a ne kruta i jasno propisana, i onda kad je u pitanju sudjelovanje djece u obiteljskoj medijaciji.

Odabir načina sudjelovanja djeteta ovisi o specifičnim okolnostima, osobitostima djeteta i samoj svrsi uključivanja djeteta. Smatram da odgovornost za odabir načina uzimanja u obzir mišljenja djeteta treba ostati na medijatoru koji bi za donošenje takve procjene trebao biti osposobljen(iji). Naime, svaka obiteljska situacija je specifična, a zbog svoje interdisciplinarne prirode obiteljska medijacija je postupak s najsveobuhvatnijim vještinama i znanjima za donošenje takve procjene u pojedinom slučaju. Dakle, s jedne strane nužno je da pitanje sudjelovanja djece bude zakonski jasno propisano, dok s druge strane izostanak strogih procedura i protokola omogućava da obiteljski medijator i drugi pomažući stručnjaci postupak prilagode roditeljima i djeci u točno onoj mjeri u kojoj bi to bio najbolji interes baš tog djeteta.

7. PREPORUKE ZA RAZVOJ PARTICIPACIJE DJECE U OBITELJSKOJ MEDIJACIJI HRVATSKOJ

Budući da je Hrvatska potpisala i ratificirala Konvenciju o pravima djece, a potom i na nekoliko mjesta u svojim zakonima propisala uzimanje u obzir mišljenja djeteta, ne treba zapravo diskutirati o tome trebaju li djeca sudjelovati već otvoriti stručno-znanstvenu raspravu o tome kako djeca trebaju sudjelovati. Pozitivno je

što hrvatski zakonski propisi omogućuju sudjelovanje djece u postupcima koji ih se tiču, pa i u obiteljskoj medijaciji. Međutim, izostaje podrška stvarnom uključivanju djece, na stručnoj razini i na razini sustava zaštite dječjih prava.

Prvenstveno, očit je nedostatak domaćih istraživanja o tome na kojim su razinama participativna prava djece općenito u društvu (sudjelovanje djece u obitelji, odgojno-obrazovnom sustavu, kreiranju socijalnih politika, donošenju odluka u sustavu socijalne skrbi,...), i specifično u kontekstu obiteljske medijacije (stavovi i znanja medijatora, iskustvo medijatora, politike i praksa uključenih institucija). Stoga, prva smjernica koja se nameće jest znanstveno ispitati u kojoj mjeri se u hrvatskom društvu općenito uvažavaju i provode participativna prava djece, a u kojoj mjeri u postupku same obiteljske medijacije.

Iako je bez domaćih istraživanja teško imati cjelovitu sliku, dio odgovora na pitanje kako snažnije uvažiti participativna prava djece u obiteljskoj medijaciji u Hrvatskoj može se pronaći u iskustvima drugih europskih zemalja i recentnijih europskih znanstvenih istraživanja.

Kvaliteta rada medijatora uvelike ovisi o njegovim kompetencijama. Analiza literature i sadržaja specijalističkog studija tijekom izrade završnog rada ukazala je na to da jedan izborni kolegij na specijalističkom studiju, iako jako važan korak prema snažnijem poštivanju participativnih prava djece, nije dostatan za cjelovito osposobljavanje medijatora za uključivanje djece u obiteljsku medijaciju. Iskustva država koje sustavnije pristupaju ostvarivanju prava djece na sudjelovanje pokazuju da se posebna pozornost posvećuje jačanju kompetencija obiteljskih medijatora kroz dodatne edukacije, razvoj i primjenu modela sudjelovanja djece te njihovu znanstvenu evaluaciju. Osim stjecanja vještina vođenja razgovora s djecom, važno je osigurati i dublje razumijevanje razloga i ciljeva njihova uključivanja u medijacijski proces.

Potrebno je razviti, isprobati i evaluirati model izravnog uključivanja djece prilagođen hrvatskom kulturnom kontekstu, sustavu socijalne skrbi i pravosudnom. Za to je potrebno povezati praksu i znanost. Jedno od mogućih rješenja jest formiranje krovne organizacije obiteljskih medijatora u Hrvatskoj koja

bi, s jedne strane pratila donošenje i provedbu relevantnih propisa, a s druge pružala podršku razvoju obiteljske medijacije i jačanju kompetencija obiteljskih medijatora. Takva organizacija mogla bi pridonijeti boljem povezivanju praktičnih iskustava, implicitnih teorija stručnjaka i rezultata znanstvenih istraživanja.

Primjerice, adolescencija je razvojno razdoblje obilježeno pojačanom potrebom za autonomijom i osjećajem kontrole. Stoga adolescenti često izražavaju želju da budu uključeni u donošenje odluka i da se njihovo mišljenje uvaži. To znači da bi praksa u situacijama konfliktnog roditeljstva trebala *a priori* osigurati mehanizme za prikupljanje i razmatranje mišljenja adolescenta te, kada se ono ne može pribaviti ili uvažiti, jasno obrazložiti razloge takvog postupanja. Dakle, uzimanje mišljenje adolescenta trebalo bi biti pravilo, a ne izuzetak.

Sličan argument može se primijeniti i na znanstvene spoznaje o korisnosti sudjelovanja djece u obiteljskoj medijaciji. U praksi su stručnjaci nerijetko primarno usmjereni na postizanje određenog ishoda, pri čemu se može dogoditi da se manje pozornosti posvećuje samom procesu sudjelovanja djece i mladih. Djeca i mladi od uključivanja u proces mogu imati značajnu korist u samoj prilici da kroz razgovor s medijatorom dobiju relevantne informacije, postavbe pitanja i izraze vlastite stavove. Takvo sudjelovanje može imati značajne pozitivne učinke jer doprinosi osjećaju uključenosti i omogućuje im da povrate barem dio osjećaja kontrole u procesu u kojem su njihove mogućnosti utjecaja inače vrlo ograničene.

Kako razrješavanje dilema o participaciji djece u obiteljskoj medijaciji zahtijeva istodobni razvoj znanja, prakse i sustava podrške, tako i poštovanje participativnih prava djece ne može biti odgovornost isključivo obiteljskog medijatora. Međutim, obiteljski medijator kao (interdisciplinarni) stručnjak koji ima specifična znanja i uvid u dinamiku obiteljskih procesa može biti nositelj promjena prema snažnijem poštivanju dječjih prava.

SAŽETAK

Konvencija o pravima djece u čl. 12 izrijekom navodi pravo djeteta na izražavanje mišljenja o stvarima koje ga se tiču. Participativno pravo djeteta odnosi se na sve sudske, upravne i alternativne postupke, poput medijacije. Omogućavanje djeci da iskažu svoje mišljenje u obiteljskoj medijaciji moguće je kroz dva oblika: medijaciji usmjerenoj na djecu te medijaciji u kojoj su djeca izravno uključena u proces. Ostvarivanje participativnih prava djece u postupku obiteljske medijacije predmet je stručnih i znanstvenih rasprava i istraživanja. Stručnjaci često imaju zaštitnički stav prema djeci i/ili su skloni u skladu s načelom roditeljske autonomije vjerovati u sposobnost roditelja da prepoznaju dječje potrebe i načine njihova kvalitetna zadovoljenja. Medijatori uglavnom nisu skloni izravnom uključivanju djece u medijacijski proces. Iako malobrojna, istraživanja pokazuju kako djeca imaju koristi i u većini slučajeva žele sudjelovati u postupku obiteljske medijacije.

Prakse o načinu uključivanja djece različite su u europskim zemljama - neke imaju propisane modele (npr. Norveška, Engleska i Wales), dok druge odluke i načine provođenja prepuštaju praktičarima (npr. Estonija, Njemačka, Italija, Hrvatska). Zemlje sa strože propisanim modelima svoje su modele i validirali te tako znanstveno prikazali prednosti uključivanja djece u obiteljsku medijaciju, ali i upozorili na rizične faktore. U ovom radu su prikazane europske prakse i modeli u kojima se djeci omogućuje ostvarivanje participativnih prava u situacijama reorganizacije obitelji bilo zbog razvoda, prekida izvanbračne zajednice ili izmjene načina ostvarivanja osobnih odnosa s drugim roditeljem ili članovima obitelji. Poseban naglasak stavljen je na prednosti i potencijalne rizike izravnog uključivanja djece kao i modele koji su uveli izravno uključivanje djece u svoje pravne sustave. Konačno, predložene su i smjernice za sustavnije i izravnije uključivanje djece u obiteljsku medijaciju u Hrvatskoj.

Ključne riječi: pravo djeteta na sudjelovanje, obiteljska medijacija, medijacija usmjerena na djecu, medijacija u koju su uključena djeca, razvod braka

ABSTRACT

The Convention on the Rights of the Child explicitly states in Article 12 the child's right to express his or her views in all matters concerning them. The child's participatory right applies to all judicial, administrative, and alternative procedures, including mediation. Enabling children to express their views in family mediation is possible through two forms: child-focused mediation and child-inclusive mediation. The realisation of children's participatory rights in family mediation has been the subject of professional and academic debate and research. Professionals often adopt a protective stance towards children and/or, in accordance with the principle of parental autonomy, place trust in parents' ability to recognize children's needs and to meet them appropriately. Mediators are generally reluctant to involve children directly in the mediation process. Although limited in number, studies indicate that children benefit from participation and, in most cases, wish to take part in family mediation. Practices concerning the involvement of children vary across European countries - some have regulated models (Norway, England&Wales), while others leave decisions regarding the methods of implementation largely to practitioners (e.g. Estonia, Deutschland, Italy, Croatia). Countries with more strictly regulated models have validated these approaches and have thus scientifically demonstrated the advantages of involving children in family mediation, while also identifying potential risk factors. This paper presented European practices and models that enable children to exercise their participatory rights in situations of family reorganization, whether due to divorce, the dissolution of non-marital partnerships, or changes in the personal relationship with the other parent or other family members. Particular emphasis was placed on the benefits and potential risks of the direct involvement of children, as well as on models that had formally incorporated child-inclusive mediation into their legal systems (e.g. Norway). Finally, the paper proposed guidelines for more systematic and more direct involvement of children in family mediation in Croatia.

Key words: child's right to participation, family mediation, child-focused mediation, child-inclusive mediation, divorce

LITERATURA:

1. Cashmore, J. i Parkinson, P. (2008). Children's and parent's perceptions on children's participation in decision making after parental separation and divorce. *Family Court Review*, 46(1): 91-104.
2. Čulo Margaletić, A. (2017). Prava djeteta u obiteljskoj medijaciji. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, VIII* (posebni broj): 151-170.
3. Konvencija o pravima djeteta. Sl.I. SFRJ 15/90; NN-MU 12/93, 20/97.
4. Korać Graovac, A. (2009). Pravo djeteta da bude saslušano – Opći komentar br. 12 Odbora za prava djeteta. U: Filipović, G. & Osmak-Franjić, D. (ur.), *Dijete u pravosudnom postupku – Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava* (117-137). Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
5. Solarte Vasquez, M.C. i Joamets, K. (2019). Current Challenges of Family Mediation in Estonia. *Journal of Contemporary European Studies*, 27: 109-120.
6. Mayer, S. i Normann, K. (2006) Das Praxismodell des Familien-Notrug Munchen zum Einbezug der Kinder in die Mediation. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 55 (8): 600-614.
7. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19, 47/20.
8. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19, 47/20, 4/23, 156/23.
9. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 75/14.
10. Opći komentar br.12: Pravo djeteta da bude saslušano (2009). Ženeva: Odbor za prava djeteta.
11. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra obiteljskih medijatora, uvjetima stručne osposobljenosti obiteljskih medijatora, prostornim uvjetima i načinu provođenja obiteljske medijacije. *Narodne novine*, br.29/2021, 146/2025.

12. Radanova, Y. (2025). Are we losing the child's voice in mandatory mediation models. *Family Court Review*, 63(2): 286 -304.
13. Rešetar, B. (2010.) Pravo djeteta na izražavanje mišljenja u postupcima razvoda braka. U: D. Osmak - Franjić (ur.), *Djeca i konfliktni razvodi*: 103 – 118. Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
14. Roberts, M. (2024). Children in family mediation: a rights approach or the right approach. *Amicus Curiae*, Series 2, Vol 5, No 2: 256-274.
15. Rodriguez – Dominguez, C. i Roustan, M. (2015). The inclusion of/focus on children in family mediation: a review of studies and future proposals. *Papeles del Psicologo*, 36(3): 3-13
16. Sladović Franz, B. (2015). Obilježja obiteljske medijacije. *Ljetopis socijalnog rada*. 12(2): 301-320.
17. Sladović Franz, B. i Branica, V. (2023). *Participacija djece u obiteljskoj medijaciji*. U: Sladović Franz, B. i Branica, V., *Obiteljska medijacija: psihosocijalna perspektiva* (275-313). Zagreb: Biblioteka socijalnog rada.
18. Širanović, A. (2017). Modeli dječje participacije u funkciji pedagoške elaboracije sudjelovanja djece. U: d. Maleš i sur. (ur.), *Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje: teorije, politike i prakse* (136-151). Zagreb: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
19. Thornblad. R. i Strandbu, A. (2018). The involment of Children in the process of Mandatory family mediation. U: Nylund, A., Ervasti, K. i Adrian, L. (ur.). (2018). *Nordic Mediation Research* (183-209). Switzerland: SpringerOpen.

Mrežni izvori:

20. Lundy, L. (2007). Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33. Posjećeno 08.05.2026. na mrežnoj stranici

<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/01411920701657033?needAccess=true>

21. Barlow, A. i Ewing, J. (2024). *Children's voices, Family Disputes and Child-inclusive Mediation*. Bristol Univesity Press. Posjećeno 04.04.2026. na mrežnoj stranici https://www.researchgate.net/publication/380930907_Children's_Voices_Family_Disputes_and_Child-Inclusive_Mediation_The_Right_to_Be_Heard
22. <https://www.bafm-mediation.de/mediation/kinder-in-der-mediation/> posjećeno 4.5.2026.
23. https://e-justice.europa.eu/topics/taking-legal-action/mediation/family-mediation/family-mediation_hr, posjećeno 04.05.2026.
24. <https://sociologija.hr/brakovi-u-hrvatskoj-tko-se-za-koga-udaje-tko-se-s-kime-zeni/> posjećeno 04.04.2026.
25. <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/child-and-adult-need-help/child-protection-and-family-support/family-mediation>, posjećeno 16.04.2026.
26. <https://www.midmediation.org.uk/sample-page-2/familymed/child-inclusive-mediation/> posjećeno 04.05.2026.
27. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/501062022001>, posjećeno 04.04.2026.
28. Autorità Garante per l'Infanzia e l'Adolescenza (AGIA). (2025) *La mediazione familiare in Italia*. Posjećeno 05.05.2026. na <https://www.garanteinfanzia.org/wp-content/uploads/2025/11/mediazione-familiare-italia.pdf>

POPIS SLIKA

Slika 3.1. Putovanje dječjom participacijom (Reddy i Ratna, 2001, prema Širanović, 2017), str. 14.

Slika 3. 2. Putevi do participacije (Shier, 2001, prema Širanović, 2017), str. 17.

POPIS TABLICA

Tablica 5.1. Nedostaci i prednosti uključivanja djece u medijaciju (Parkinson, 2011, prilagođeno prema Sladović Franz i Branica, 2023), str. 26.

Tablica 5.2. Faze Barn i mekling modela, str. 39.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, Jelena Kenđel Čular, izjavljujem da sam autorica završnog rada pod nazivom:

Sudjelovanje djece u obiteljskoj medijaciji u europskom kontekstu – pregled
praksi i istraživanja

Potpisom jamčim:

- da je predloženi rad isključivo rezultat mog vlastitog istraživačkog rada
- da su radovi i mišljenja drugih autora/ica, koje koristim, jasno navedeni i označeni u tekstu, te u popisu literature.

U Zagrebu, 18. svibnja 2026. godine